

Forskning på internasjonale relasjoner, utenrikspolitikk og norske interesser

Kunnskapsgrunnlag

Divisjon for samfunn og helse

Forskning på internasjonale relasjoner, utenrikspolitikk og norske interesser

Kunnskapsgrunnlag

Divisjon for samfunn og helse

© Norges forskningsråd 2017

Norges forskningsråd
Besøksadresse: Drammensveien 288
Postboks 564
1327 Lysaker
Telefon: 22 03 70 00
post@forskningsradet.no
www.forskningsradet.no/

Publikasjonen kan bestilles via internett:
www.forskningsradet.no/publikasjoner

Grafisk design omslag: Design et cetera
Foto/ill. omslagsside: Shutterstock

Oslo, september 2017

ISBN 978-82-12-03635-2 (pdf)

Innhold

Sammendrag	4
1.0 Bakgrunn	6
2.0 Global brytningstid?	9
3.0 Forskningsfeltet i Norge	12
3.1 Forskningens bidrag	12
3.2 Status for norsk forskning	14
3.3 Rammevilkår	16
3.3.1 Forskningsfinansieringen	16
4.0 Sentrale forskningstema	19
4.1 Politisk orden	19
4.2 Økonomi, ressurser og klima	27
4.3 Sikkerhet	31
5.0 Geografiske fokus.....	36
5.1 Nordområdene.....	36
5.2 Russland	37
5.3 Europa	37
5.4 USA.....	37
5.5 Ikke-vestlige land og regioner	37
5.6 Globale trender og komparative studier	38
6.0 Anbefalinger	39
Bibliografi	42

Sammendrag

Etter en periode med stadig sterkere globalt samarbeid og relativ stabilitet, så peker de fleste indikatorer i retning av **en mer konfliktfylt og uforutsigbar verden**. Globale utfordringer knyttet til klima og miljø, migrasjon og ulikhet vekker bekymring. I den siste stortingsmeldingen om feltet, *Veivalg i norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk* (Meld.St. 36 (2016-17)) slår regjeringen fast at Norge befinner seg i en sikkerhetspolitisk situasjon som er alvorligere enn på lenge. Deri ligger også behovet for en sterk forskningsinnsats.

Dette kunnskapsgrunnlaget skal legge **grunnlaget for Forskningsrådets kommende innsats på forskning om utenrikspolitikk, internasjonale relasjoner og norske interesser**. Målsettingen er å legge rammene for en fremtidig forskningsagenda, samt foreslå hvordan en fremtidig forskningssatsning på feltet bør innrettes. Kunnskapsgrunnlaget er bestilt av Divisjonsstyret for Helse og Samfunn ved Forskningsrådet, og utarbeidet i nært samspill med en referansegruppe med representanter for sentrale forskningsmiljø fra hele landet.

Norge har sterke, til dels verdensledende, forskningsmiljøer som jobber med utenriks- og sikkerhetspolitikk. Disse finnes både i instituttsektoren og innen universitets- og høyskolesektoren. Hele bredden av samfunnsvitenskapelige fag, samt et bredt knippe av fag innen humaniora, gir betydelige bidrag, og det er store innslag av tverrfaglighet. Ferske evalueringer viser at mange av miljøene gjør det godt både på vitenskapelig kvalitet og i relevans for brukerne. Det er betydelig merverdipotensiale som kan tas ut ved å justere rammevilkårene knyttet til finansiering, brukerdialog og arbeidsdeling.

Tematisk er forskningsområdet svært vidt, og det overlapper delvis med flere andre satsninger, blant annet på ekstremisme, migrasjon eller energi og miljø. **Rapporten skisserer sentrale forskningstema knyttet til politisk orden, økonomi, ressurser og klima, så vel som sikkerhet**, men uten å ta sikte på å presentere en uttømmende agenda. På overordnet nivå er det en utfordring å sikre at Norge har et robust og mangefasettert kunnskapstilfang på områder av stor strategisk betydning, samtidig som en stimulerer til ny forskning på tema som synes mindre sentrale, men som kan vise seg å være nøkkelen til å gripe nye utviklingstrekk, av betydning for Norge.

Også **geografisk spenner rapporten vidt**. For enkelte deler av verden som er av stor betydning for Norge er forskningsinnsatsen bekymringsfullt lav. Dette gjelder for eksempel forskning på USA, Europa og Kina/Øst-Asia. Samtidig er det her, som over, viktig å ivareta forskning på andre land og områder enn de som er åpenbart viktigst i øyeblikket, både fordi det kan gi tilgang til å forstå nye utviklingstrekk, og fordi det gir en kunnskapsberedskap. En strukturell utfordring, i en stadig mer sammenvevd verden, er å sikre at det er et solid grunnlag for å studere globale trender, for å drive komparative studier, og for å forske på transnasjonale nettverk og fenomener.

Kunnskapsgrunnlaget **konkluderer med å fremme et knippe konkrete anbefalinger for Norges forskningsinnsats på internasjonale relasjoner, utenrikspolitikk og norske interesser** i årene fremover. I kortform er dette anbefalingene (fyldigere presentasjon i kapitel 6):

- #1: Etablere en satsing på forskning på internasjonale forhold, utenrikspolitikk og norske interesser
- #2: Struktur på satsingen bør muliggjøre kombinasjon av midler med ulike budsjettformål
- #3: Rask oppstart på prioriterte områder
- #4: Utvikle nye prosjektformat med integrert brukerdiallog
- #5: Dyrke vitenskapelig kvalitet
- #6: Sikre tilfanget av nye forskertalenter
- #7: Samarbeide internasjonalt
- #8: Samarbeide nasjonalt
- #9: Inkludere feltet i Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning

1.0 Bakgrunn

Målsettingen med dette dokumentet er å legge grunnlaget for en strategisk og langsiktig forskningssatsing på internasjonale forhold, utenrikspolitikk og norske interesser. Forskingen skal kombinere høy grad av kvalitet med stor relevans for brukerne, og bidra til å bygge opp en kunnskapsberedskap som kan være med på å svare på de nye utfordringer Norge vil stå ovenfor.

Et kunnskapsgrunnlag angir status for forskningsinnsatsen på et gitt felt, peker på behov for å tette kunnskapshull og foreslår tiltak for å avbøte strukturelle hindre for at forskningen skal gis best mulige forutsetninger og oppnå de målene som er satt for satsingen. Arbeidet med kunnskapsgrunnlaget gir også anledning til å se bredere på myndigheters og samfunnets muligheter og evne til å ta forskningens resultater i bruk. Et kunnskapsgrunnlag kommer således forut for en mer konkret forskningsstrategi som angir rammer og retning for hva som skal gjøres innenfor en gitt periode (eksempelvis en programplan).

Utarbeidelsen av dette kunnskapsgrunnlaget er bestilt av Divisjonsstyret for Helse og Samfunn ved Forskningsrådet. Arbeidet er gjort i dialog med forskere og ledere fra institusjoner som arbeider med utenriks- og sikkerhetspolitikk. Dette dokumentet retter oppmerksomheten først og fremst mot sentrale tema når det gjelder globale, regionale eller transnasjonale endringsprosesser, på både det politiske, økonomiske og sikkerhetsmessige feltet, med vekt på Norges forskningsbehov spesielt.

En rekke områder som har stor relevans for feltet, men som er dekket gjennom parallelle prosesser, får begrenset oppmerksomhet her. Det gjelder for eksempel forskning på miljø, energi, hav, ekstremisme, migrasjon, samfunnssikkerhet så vel som det store utviklingsfeltet. Det er viktig å være åpen for at en rekke problemstillinger innen disse områdene har stor relevans for det som er rammen for dette dokumentet, og at andre forskningssatsninger på disse feltene ikke nødvendigvis prioriterer utenriks- og sikkerhetspolitiske dimensjoner. Vanntette grenser for satsingen som foreslås her vil derfor være u hensiktsmessig.

Sentrale regjeringsdokumenter som gir rammene for kunnskapsgrunnlaget innbefatter:

- Meld.St. 36 (2016-2017) *Veivalg i utenriks- og sikkerhetspolitikk*
- *Nordområdestrategi – mellom geopolitikk og samfunnsutvikling* (2017)
- Prop. 151 S (2015-2016). *Kampkraft og bærekraft*. Langtidsplan for forsvarssektoren
- Meld.St. 37 (2014-2015). *Globale sikkerhetsutfordringer i utenrikspolitikken – Terrorisme, organisert kriminalitet, piratvirksomhet og sikkerhetsutfordringer i det digitale rom*
- Meld.St. 24 (2016-2017) *Felles ansvar for felles fremtid: Bærekraftmålene og norsk utviklingspolitikk*.

Det er også verdt å merke seg de nye bærekraftmålene. Med disse utfordres det budsjettmessige skillet mellom bistand og annen utenrikspolitisk innsats, og behovet for å utvikle løsninger for å jobbe helhetlig tiltar, også på forskningens område. Forskningsrådets program NORGLOBAL omfatter et bredt spekter av problemstillinger knyttet til utviklingspolitikk, med betydelig grad av overlapping – og dermed potensiale for samordning og synergier – med satsningen som foreslås i dette dokumentet.

Regjeringens Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2015 – 2024 handler i all vesentlighet om å styrke forskning og innovasjon for omstilling og vekst i Norge. Globale og internasjonale perspektiv er fraværende, til tross for at dette er perspektiver med stor innflytelse på interne nasjonale forhold. Det er en målsetning at globale og internasjonale perspektiver inkluderes i revidert langtidsplan for å sikre nasjonal kunnskapsoppbygging knyttet til å forstå endringer og forhold internasjonalt, og hvordan disse påvirker Norge og norske interesser.

Gjennom de forskjellige meldingene staves det ut en utenriks- og sikkerhetspolitisk kurs for Norge i årene fremover. Av særlig interesse for dette kunnskapsgrunnlaget er de signalene om at Norge vil se Nordområdene som sitt viktigste strategiske område, satse på å styrke samarbeidet i Arktis, og videreføre et mest mulig konstruktivt forhold til Russland. Likeledes er det sterke signaler om å videreføre det transatlantiske samarbeidet, men også om å bygge sterkere bilaterale relasjonen med utvalgte land i Europa (og med EU), samt å videreutvikle det nordiske samarbeidet. Kampen mot ekstremisme og terror, innsatsen for å demme opp for migrasjon, bistandspolitikken samt videreføringen av fredsengasjementet kommer særlig til uttrykk i ambisjonen om å øke innsatsen i sårbare stater.¹

Norge har et bredt og høyt kvalifisert forskningsmiljø i de utenriks- og sikkerhetspolitiske instituttene og i universitets- og høyskole miljøene. Flere av miljøene er verdensledende på sine felt. Forskningsrådets evalueringer (av den samfunnsvitenskapelige instituttsektoren og av humaniora) viser også at de beste miljøene er gode på relevans, og at de har solid forståelse av hvordan dette må ivaretas gjennom målrettet kommunikasjon og brukerkontakt. Samtidig opplever både sentrale brukere og mange innen forskningen at det er mye å hente på bedre gjensidig forståelse av hverandres behov og arbeidsmåter, og at relevansen kunne styrkes ytterligere gjennom strukturert dialog mellom brukere og forskere. I noen grad opplever brukerne at forskerne ikke forstår deres behov, mens forskerne opplever at de mangefasetterte bidragene som forskningen gir ikke verdsettes i tilstrekkelig grad. Vi kommer tilbake til disse problemstillingene, spesielt i kapittel 4 om forskningsfeltet, og igjen i anbefalingene, der det foreslås at man bygger dialogen mellom forsker og brukere inn i prosjektdesignet.

En referansegruppe har bidratt med innspill og kronikker til kunnskapsgrunnlaget. Gruppen har arbeidet fra august 2016 og fram til 1. september 2017. Gruppen har hatt to møter, medlemmene har gitt en rekke innspill, og et siste utkast av rapporten har vært sirkulert for kommentarer.

---

¹ Her la Utenriksdepartementet frem [et eget strategisk rammeverk](#) i juni 2017.

Deltakere i referansegruppen:

Kristian Berg Harpviken	Institutt for fredsforskning (PRIO)
Tone Fløtten	Forskningsstiftelsen Fafo
Gunhild Hoogensen Gjorv	Universitetet i Tromsø - Norges Arktiske Universitet
Cathrine Holst	Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo
Sven G. Holtmark	Institutt for forsvarsstudier (IFS)
Geir Hønneland	Fridtjof Nansens Institutt (FNI)
Torbjørn L. Knutsen	Institutt for sosiologi og statsvitenskap, Norges teknisk-naturvitenskaplige universitet (NTNU)
Hilde Lorentzen	By- og regionsforskningsinstituttet NIBR, Høgskolen i Oslo og Akershus
Halvor Mehlum	Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo
Ottar Mæstad	Chr. Michelsens Institutt (CMI)
Lise Rakner	Institutt for sammenlignende politikk, Universitetet i Bergen
Anne Julie Semb	Institutt for statsvitenskap, Universitetet i Oslo
Anne Elizabeth Stie	Institutt for statsvitenskap og ledelsesfag, Universitetet i Agder
Ulf Sverdrup	Norsk utenrikspolitisk institutt (NUPI)

Kristian Berg Harpviken har fungert som moderator for gruppen, i samarbeid med Forskningsrådets ansvarlige. Han har hatt ansvar for bearbeiding av referansegruppens innspill og formulert ut disse i dette kunnskapsgrunnlaget.

Arbeidet med kunnskapsgrunnlaget har blant annet foregått gjennom:

- Diskusjoner i referansegruppen knyttet til forskningsfeltet, aktuelle problemstillinger for å belyse omfang og aktualitet av forskningen, organiseringsutfordringer og innspill til virkemiddel ordninger.
- Dialogmøter med forskere og instituttledere
- Kartlegging av regjeringens ambisjoner (Meld.st, NOU'er, redegjørelser til Stortinget mv.)
- Konsultering av diverse dokumenter som angir status for forskning på området (evalueringer, søknadsanalyser, porteføljeanalyser mv.)

2.0 Global brytningstid?

Det er like riktig som det er trivielt at verden endrer seg, og at morgendagen er uforutsigbar. Likevel er det en utbredt oppfatning at vi er inne i en periode der endringstakten er dramatisk raskere, der verden er så sammenvevd at endringer et sted kan få konsekvenser helt andre steder, og enda viktigere, der endrede maktforhold utfordrer etablerte verdier og samarbeidsinstitusjoner. For Norge, en småstat med en åpen økonomi og et sterkt internasjonalt politisk engasjement, vekker utviklingen bekymring. I Stortingsmelding 36 (2017-17), *Veivalg i norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk*, som ble fremlagt 21 april 2017, slår åpningsavsnittet an en alvorlig tone:

Den sikkerhetspolitiske situasjonen Norge befinner seg i, er alvorligere enn på lenge. Uforutsigbarhet er blitt betegnende for tiden vi lever i. Kjente størrelser er i endring. Samarbeid settes på prøve.

Norge har sterke forskningsmiljøer innen internasjonale forhold og utenrikspolitikk. I stortingsmeldingen understrekes betydningen av forskningsbasert kunnskap for å fatte informerte beslutninger, ikke minst på områder av særlig strategisk betydning for Norge. Dette kunnskapsgrunnlaget tar mål av seg til å definere forskningens bidrag, peke på sentrale tematiske problemstillinger og geografiske prioriteringer, og foreslå virkemidler som sikrer at norsk forskning på internasjonale forhold kombinerer høy vitenskapelig kvalitet med stor relevans.

De globale brytningene nedfeller seg parallelt politisk, økonomisk så vel som sikkerhetsmessig. Den globale sammenvevdheten, kombinert med moderne samfunns kompleksitet, gjør Norge sårbar. Endringene har også nedfelt seg i de analytiske tilnærmingene. Tradisjonelt tok studier av internasjonale forhold utgangspunkt i enkeltstater. De vektla vern av materielle forhold og etablerte verdier – som militært forsvar av grenser, territorium og befolkning, samt beskyttelse av institusjoner for verdiskapning, styring, velferd og ressursfordeling.

Med den kalde krigens slutt vokste det frem nye perspektiver i forskningen, med vekt på begrep som internasjonalisering og globalisering. Nye tilnærminger dro gjerne på innsikt fra flere fag, og dreide fokus mot politisk økonomi, geopolitikk, kulturelt hegemoni og spørsmål om identitet. Nye tilnærminger betrakter ofte samfunnet i regional kontekst og forstår spenninger og konflikter som sosial og kulturell kommunikasjon. Nye tilnærminger trekker ofte på sosiale og psykologiske teorier og retter oppmerksomheten mot mekanismer for orden og kontroll – mekanismer som bidrar til statens kontroll over sine omgivelser og som bidrar til prestisje og omdømme; men også mekanismer som styrker sosialisering og integrering. Denne forskningen ser mekanismer som kan kombinere borgeres frihet med konsensus, verdifelleskap og solidaritet som sikkerhetsskapende.

En bredere og åpnere analytisk plattform har gjort forskningen bedre rustet til å forstå verden, og til å kaste lys over de brytningene vi står oppe i. Samtidig må vi regne med at dagens globale endringer vil påvirke de analytiske perspektivene. Det er lett å tenke seg en retur til et tradisjonelt paradigme, hvor nasjonalstatens integritet er en primærreferanse, men det vil neppe være hverken særlig treffsikkert eller spesielt hensiktsmessig. Tvert imot vil det være nødvendig å dra på den fulle bredden av disipliner, metodologiske tilnærminger, og analytiske perspektiver for å forstå endringsprosessene, og for å kunne

bidra til en informert politikk både for norske myndigheter og andre aktører. Et raskt overblikk over noen av de sentrale kreftene som er i spill viser nettopp behovet for mangfold i tilnærmingene.

Geopolitisk ser vi en rask forflytning av makt, fra USA og Europa til fremvoksende stater som Tyrkia, India og Kina. USA er ikke lenger en ubestridt hegemon, hverken politisk eller økonomisk. Skillet mellom nord og sør blir stadig mindre tydelig, takket være en vedvarende vekstrate i de minst velstående land som ligger langt over det dobbelte av raten i tradisjonelle industriland. Tyngdepunktet i verdensøkonomien flytter seg til Øst-Asia, der særlig Kina bygger seg opp som global makt. Det multilaterale samarbeidet, og den globale rettsorden, som småstater som Norge ser seg så tjent med, er under press.

Det europeiske samarbeidet utfordres. Ettervirkningene av finanskrisen, spesielt på valutasamarbeidet, gir seg uttrykk i klarere skiller mellom medlemsland. Tilstrømmingen av flyktninger og migranter i 2015, og vanskelighetene med å utvikle en samordnet politikk for å håndtere dette, setter Schengen-samarbeidet, og dermed prinsippet om fri bevegelse av arbeidskraft innen EU, på prøve. Britenes folkeavstemning, som endte med seier for de som vil ta landet ut av EU, tydeliggjør krisen.

Nye typer aktører får tyngde i internasjonal politikk. Multinasjonale selskaper, transnasjonale kriminelle nettverk, globale sivilsamfunnsnettverk, militante organisasjoner bidrar til den økte kompleksiteten. I dette ligger det både begrensninger og muligheter. Et land som Norge kan finne nye partnere i næringslivet eller i sivilsamfunnet, men også bli truet av kriminelle eller militante aktører. Sårbare stater gir grobunn til truslene, både fordi de kan ende opp som vertskap for aktørene bak, og fordi deres egen politiske praksis styrker oppslutningen om dem. Transnasjonale nettverk og ikke-statlige grupper utfordrer en verdensorden basert på suverene stater, samtidig som de samspiller med disse.

Demografiske utviklingstrekk spiller en viktig rolle. Det gjelder både den globale befolkningsveksten, som aksentuerer ressursmangel og ulik fordeling, og det gjelder den geografiske befolkningsforskyvningen, der særlig land som makter å skape vekst og muligheter profiterer på store kohorter i arbeidsfør alder. I forlengelsen av dette ligger migrasjonspresset, som utfordrer både verdier og institusjoner i potensielle mottakerland samtidig som disse paradoksalt nok har en demografi som krever tilførsel av ekstra arbeidskraft. For sendelandene kan migrasjonen gi tilførsel av både penger og kunnskap, men også innebære tap av arbeidskraft og nyskaping så vel som demografiske skjevheter.

Den eksponentielle teknologiske utviklingen driver også frem endring. Politisk skaper den nye muligheter for politisk engasjement, for samordning, og for kommunikasjon. Økonomisk driver den opp produktiviteten, men gjør også at mange jobber blir overflødige. På sikkerhetsområdet blir utviklingen av bl.a. ny våpenteknologi viktig. Vi ser at selve cyberdomenet også blir en ny arena for krigføring. Grunnleggende dilemmaer knyttet til stordrift, effektivitet og samordning på cyberområdet, så vel som fullskalaovervåking av borgere, setter verdier på prøve.

Medielandskapet endres med den teknologiske utviklingen. Der det tidligere var innholdsprodusentene som var de sentrale aktørene, er det nå i større og større grad de som drifter plattformene for distribusjon av innhold som er det. Paradoksalt får vi en fremvekst av globale kvasimonopoler samtidig med at nyhetsbildet blir individualisert. Der nasjonalstaten i stor grad brukte media for å bygge felles

referanser og narrativer, så er dette i dag bare mulig om en har kontroll over media så vel som over internett. Mangfoldet tillater en å velge monotoni og endimensjonalitet, der en tidligere ville måtte forholde seg kontinuerlig mangfold, et mangfold som var mer eller mindre det samme som andre borgere av samme stat forholdt seg til.

Demokratiet som styreform har hatt en stødig vekst fra midten av forrige århundre, men denne har det siste tiåret stagnert. Flere land utvikler seg i mindre demokratisk retning. De opplever økende misnøye med det politiske representative system og med politikere generelt. Det er stor variasjon i hva misnøyen retter seg mot (overnasjonal styring, statlig regulering, innvandring, islam, globalisering generelt), men et fellestrekk er en kraftfull politisk retorikk som definerer et motsetningsforhold til den eksisterende politiske eliten. Dette kommer gjerne til uttrykk i et krav om mer direkte folkestyre, en svekking av rettssystemet og uavhengige maktsentra. Utenrikspolitisk får denne trenden gjerne uttrykk i økende isolasjonisme.

Økende ulikhet trekkes ofte frem som den viktigste driveren av populisme. Det tenkes i første rekke på økonomisk ulikhet, der det politiske ordskiftet i økende grad anerkjenner at selv om de aggregerte konsekvensene av globaliseringen er positive, så er det mange som er netto tapere. Men ulikheten går utover det rent økonomiske, og blir spesielt potent når den økonomiske ulikheten samspiller med ulikhet i politiske innflytelse, i opplevelsen av personlig sikkerhet, eller når disse ulikhetene sammenfaller med skiller mellom identitetsgrupper.

En slik stikkordsmessig analyse kan ikke yte hverken problemstillingene, eller de forskningsmessige bidragene til å forstå dem, rettferdighet. Den gir likevel et bakteppe for å forstå hvilke typer sammenhenger forskningen må rette søkeløse på, gitt at målet må være å bidra med forskning av ypperste kvalitet på tema som er relevante for Norge som samfunn, som nasjonalstat, og som aktør i verden.

3.0 Forskningsfeltet i Norge

Forskningen på internasjonale forhold fyller en rekke samfunnsmessige behov, som strekker seg fra å bidra til kunnskapsbasert politikkutforming til å sikre kvalitet og relevans i utdanningen (for interessante gjennomganger, se Fonn og Sending, 2006; Knutsen 2013). En rekke fagdisipliner er relevante, de fleste innen samfunnsvitenskap og humaniora. Norsk forskning på feltet er av høy kvalitet. Det er viktig for Norge, et lite land med omfattende eksponering for verden utenfor og store utenrikspolitiske ambisjoner, å ha gode fagmiljøer som både hevder seg godt internasjonalt og som sikrer tilgjengelig og relevant kompetanse nasjonalt. Utgangspunktet for å sikre at Norge fremover har sterke forskningsmiljøer, som både dekker nasjonale kunnskapsbehov og bidrar til den internasjonale forskningsfronten, er godt. Det vil først og fremst kreve dedikerte ressurser (se kap. 6), men og at man finner gode mekanismer for å holde transaksjonskostnader i sjakk, fremme en fornuftig arbeidsdeling i sektoren, samt styrke relevans samtidig som man sikrer forskningens uavhengighet.

3.1 Forskningens bidrag

En sentral oppgave for forskningen på internasjonale forhold er å bidra til en kunnskapsbasert utenriks- og sikkerhetspolitikk. Det krever at forskningen makter å kombinere dybde og bredde. På områder som er sentrale for Norge er det viktig at man har miljøer med en viss størrelse, og dermed dybdekunnskap, foruten evne til å se på samme tematikk med et mangfold av perspektiver og metoder. Samtidig må en makte å ivareta en bredde i kunnskapstilfanget forskningen tilbyr, både for å se nye utviklingstrekk og som kunnskapsberedskap i møtet med det uventede. Et bredt faktagrunnlag, og et mangfold i tilnærmingene, er en forutsetning for å bidra med nye ideer og innsikter, utover det tradisjonelle og tilvante. Det er påkrevd, både for å kunne identifisere vitale interesser, under skiftende omstendigheter, og for å kunne forfølge disse gjennom praktisk politikkutforming.

For utdanningen spiller forskningen en viktig rolle. Det gjelder for så vidt på alle nivåer, men tydeligst i høyere utdanning, der idealet om forskningsbasert utdanning holdes høyt. Solid forskning på nasjonalt nivå sikrer både at nasjonale interesser og utfordringer reflekteres i utdanningssystemet, og at landets egne utdanningsinstitusjoner baserer seg på fagpersoner på høyt internasjonalt nivå. Store deler av forvaltningen, sivilsamfunnet og næringslivet rekrutterer fra norske utdanningsinstitusjoner, og forståelsen for forskning, kunnskap om verden i et norsk perspektiv, og til gode norske fagmiljøer, har stor betydning for både produktivitet og tilpasningsevne.

Et åpent demokrati er avhengig av et kunnskapsbasert offentlig ordskifte, ikke minst i utenriks- og sikkerhets-politikken. Norsk utenrikspolitikk har hatt stor grad av kontinuitet, og dette har vist seg som et komparativt fortrinn. Samtidig er det folkelige engasjementet betydelig, og kunnskapsnivået høyt, sammenlignet med mange andre land (Harpviken 2016). Kunnskapsbasen som ligger i forskningen er viktig for ordskiftet, både direkte gjennom forskeres aktive deltagelse, og indirekte gjennom at politikere, journalister og debattanter trekker på forskningen. Dette skrives i en periode der 'fake news' får stor oppmerksomhet, og selv om manipulering og strategisk propaganda slett ikke er historisk nytt, så er tilgjengelige fakta og analyse kanskje viktigere enn noensinne.

Forskningen bygger internasjonale nettverk, gjensidig forståelse og samarbeid. Det har blitt økt bevissthet om betydningen av såkalt vitensdiplomati ('science diplomacy') de senere år, ikke minst gjennom EUs utlysninger på området.² Den grunnleggende ideen er at de normer og regler som gjelder for vitenskapelig samarbeid gjør det mulig å etablere samarbeid, også til stater man har et problematisk forhold til. Vitensdiplomati som fokuserer på kunnskap om utenriks- og sikkerhetspolitiske forhold er interessant og utfordrende, fordi de substansielt handler om den relasjonen en søker å styrke. Paletten er imidlertid stor, og strekker seg fra å snakke om krig og fred i et filosofisk eller teologisk perspektiv til å diskutere egne politiske ordninger i et demokratiperspektiv.

Vitensdiplomati

Vitenskapelig samarbeid på tvers av landegrenser har vært en sentral dimensjon ved internasjonalt politisk samarbeid helt siden slutten av 1800-tallet. De første internasjonale organisasjonene som ble etablert var tuftet på vitenskapelig samarbeid. Det europeiske integrasjonsprosjektet som startet med Kull og Stål unionen var f.eks. tuftet på en ide om at vitenskapelig og teknisk samarbeid kunne bidra til mer utstrakt politisk samarbeid. Dette ser man også i hvordan internasjonale organisasjoner ble etablert, ved at disse ble etablert som byråkratiske organisasjoner med selvstendig faglig ekspertise snarere enn som politiske sekretariat. Under den Kalde krigen investerte USA massivt i etableringen av internasjonale nettverk av ekspertise, både via statlige midler som Fulbright Foundation, og via stiftelser som Ford og Rockefeller Foundation.

Norge var tidlig med i dette internasjonale samarbeidet – Norges deltakelse i det internasjonale Folkerettsinstituttet og i Den Interparlamentariske Union går tilbake til 1800-tallet; Nobelinstituttet, Chr. Michelsens Institutt og Institutt for sammenlignende kulturforskning bidro til å gi Norge et sterkt omdømme innen felt som fred, demokrati og internasjonale forhold tidlig på 1900-tallet (Knutsen, Leira, Neumann 2016). Den norske språkforskeren Georg Morgenstierne gjorde allerede på 20-tallet studier av språk og dialekter i Afghanistan og nord-vest India (dagens Pakistan) som var skoledannende, og som nesten 100 år senere er kjent langt utenfor fagmiljøene (Ringdal, 2008). Både gjennom direkte forskningssamarbeid, og indirekte, gjennom forskningens anvendelse, bidrar forskningen til omdømme. Ikke minst i den grad Norge dyrker forskning på områder der man generelt har en sterk profil – det kan være oljeutvinning til havs eller fredsprosesser – så vil solid forskningsbasert kunnskap kunne bidra sterkt på omdømmesiden.

Forskning om internasjonale relasjoner og sikkerhetspolitikk er viktig for alle land. Mye av det som produseres internasjonalt har relevans for også norsk politikk, forvaltning og forskning, og det er sterkt ønskelig at forskningsmiljøer utenfor Norge bidrar. Samtidig er det avgjørende å sikre forskning som forholder seg til norsk kontekst og til Norges utenriks- og sikkerhetspolitiske utfordringer. De norske forskningsmiljøene som arbeider med disse spørsmålene må sikres langsiktighet slik at man kan rekruttere unge forskere og etablere samarbeidsrelasjoner til flere og nye miljøer også utenfor Norge.

---

² EU opererer med en langt bredere definisjon av 'science diplomacy' som innbefatter 1) 'science in diplomacy' (her kalt kunnskapsgrunnlaget); 2) 'diplomacy for science' (støtte og fasilitering av forskningssamarbeid) og 3) 'science for diplomacy'. Her brukes 'science diplomacy' bare i den siste betydningen. Se for eks [Moedas 2015](#).

3.2 Status for norsk forskning

Norge har godt kvalifiserte forskningsmiljøer, både i de internasjonalt orienterte instituttene og i universitets- og høyskolemiljøene. Forskningsrådets evalueringer er kanskje det beste grunnlaget vi har for å si noe mer om dette. I skrivende stund foreligger det sluttrapporter fra evalueringer av de samfunnsvitenskapelige instituttene (inkludert de internasjonalt orienterte), for humaniora (primært U&H), men den pågående evalueringen av samfunnsvitenskap først avsluttes i 2018. Det er også gjennomført flere evalueringer av relevante programmer, som ikke vil bli omtalt i detalj her, men som bekrefter inntrykket som gis i de bredere evalueringene.³

Funn fra evalueringen av de samfunnsvitenskapelige instituttene, som omfatter totalt 22 samfunnsvitenskapelige institutter, viser at gruppen av internasjonalt orienterte instituttene er svært sterke (Forskningsrådet, 2017a). Denne gruppen omfatter Chr. Michelsen Institutt (CMI), Fridtjof Nansens Institutt (FNI), Institutt for fredsforskning (PRIO) og Norsk Utenrikspolitisk Institutt (NUPI). Det er verdt å merke seg at forsvarssektorens egen forskningsmiljø, som i Norge er de primære miljøene for studiet av forsvar og sikkerhetstrategi, ikke utgjør en del av evalueringen.

I evalueringen utmerker de internasjonalt orienterte instituttene seg på alle viktige områder:

- Høy grad av relevans, og stor forståelse for hva som skal til for å designe, gjennomføre og kommunisere forskning slik at den bidrar til endring i policy eller på andre måter (bl.a. basert på såkalte 'impact cases').
- Brukere rapporterer høy grad av tilfredshet med den analytiske og metodologiske kompetansen
- Høy publiseringsfrekvens, med et gjennomsnitt antall publikasjoner per forsker som ligger på godt over det dobbelte av gjennomsnittet i sektoren, samt en høy andel publikasjoner i anerkjente tidsskrifter (42% i Nivå 2 tidsskrift).
- Stort gjennomslag for publikasjoner. Innen International Relations og Political Science er siteringsfrekvensen henholdsvis 121 % og 116 % høyere enn for de øvrige miljøene. På disse områdene er rundt 25% av instituttenes publikasjoner blant de 10 % mest siterte publikasjonene (som normalt står for 50-60 av totalt antall siteringer).
- Høyt antall gjennomførte doktorgrader
- Godt gjennomslag finansieringsmessig på internasjonale arenaer (særlig EUs programmer) og i Forskningsrådet.

Rapporten viser også at de norske instituttene er spesielt sterke faglig på en rekke områder som har høy relevans for Norge, inkludert Europa, Russland, Nordområdene, fred og konflikt, samt sikkerhetspolitikk. Det trekkes frem at instituttene har en tydelig arbeidsdeling seg imellom, med hver sin distinkte profil og formålsdefinisjon. Videre vektlegger evalueringen også en sterk tradisjon for å jobbe tverrfaglig.

---

³ Først og fremst dreier dette seg om programevalueringer og gjennomganger, som evalueringene av NORRUSS (Oxford Research 2014) og POVPEACE (Oxford Research 2015).

Den store humaniora-evalueringen, som for første gang tok sikte på å dekke hele feltet, ble presentert i juni 2017 (Forskningsrådet 2017b). Betydningen av humaniora for studiet av internasjonale forhold er åpenbart, og innbefatter språk, områdestudier (fokus på et geografisk område, fortrinnsvis kombinert med relevant språkkompetanse), historie, religion og kultur, samt filosofi og etikk. Humaniora-evalueringen fokuserer på forskergrupper (totalt 97, fra 36 forskjellige institusjoner). Den dekker 24 fagområder. Totalt 8 paneler tok for seg sin del av forskergruppene. Arbeidsdelingen mellom panelene var ikke slik at noen av de fokuserte spesielt på forskning på internasjonale forhold, med det resultat at forskergrupper av interesse er spredd på de fleste av panelene (og en god del av forskergruppene, naturlig nok, er ikke utelukkende fokusert enten på nasjonale eller internasjonale forhold). Likevel er det en rekke av evalueringens funn som er av interesse her:

- Humanioraforskningen er konsentrert på de store og etablerte universitetene, med tendens til at andre miljøer er små og fragmenterte. Av totalt 36 involverte institusjoner er det bare 4 institutter (og av disse er PRIO og Institutt for Forsvarsstudier innrettet primært på studiet av internasjonale forhold).
- Publiseringen er svært ujevn, med de sterkeste miljøene på høyt internasjonalt nivå (både i mengde og kanalvalg), mens mange miljøer produserer lite. Andelen humaniora-publikasjoner av totalt volum i Norge er 2,4%, som er relativt høyt. En fjerdedel av forskerne som deltok har ikke publisert vitenskapelig de siste fem år.
- Spesielt språk og områdestudier er fagfelt som er i tilbakegang når det gjelder omfang (og ressurstilgang).
- Når det gjelder innflytelse på politikk og samfunn, så er tilbakemeldingen på impact case-studiene generelt god.
- Humaniora er svært internasjonalt orientert, både når det gjelder rekruttering, partnerskap og samforfatterskap. Samtidig er det store variasjoner internt, og på mange områder understreker evalueringen at forskningen på norske problemstillinger foregår uten et komparativt perspektiv og løsrevet fra en internasjonal kontekst.
- Blant forskergruppene som evalueres som 'excellent' (utfra en rekke kriterier, deriblant forskningskvalitet, publikasjoner, relevans/impact og organisering/ledelse), er det mange som har sitt primærfokus på internasjonale forhold.⁴
- Humaniora i Norge har en relativt solid posisjon og ressurstilgang, spesielt gjennom på de etablerte universitetene (der det er grunnfinansiering). Ekstern finansiering er begrenset og kommer primært fra åpne programmer.

Evalueringen kommer på samme tid som regjeringens humanioramelding, der det uttrykkes en klar ambisjon om å styrke humanioras stilling, ikke minst når det gjelder samspeilet med andre fagområder og inne forskningen på det internasjonale. Potensialet fremover for at humaniora spiller en langt større

---

⁴ Eksempelvis inkluderer dette gruppene: China Airborne (UiO), Political, Social and Ideological Change in the Middle East (UiO); Regions and Powers (PRIO); The Fate of Nations (NTNU); Law, Ethics and Religion (PRIO); Indigenous Religion(s): Local Grounds, Global Networks (UiT); Tracing the Jerusalem Code (MF). Det er også verdt å merke seg flere forskergrupper som fokuserer på Nordområdene eller på mediautviklingen globalt, som rangeres som 'very good' (dvs. 4 av 5 på en skala der 5 er 'excellent').

rolle i norsk forskning på internasjonale forhold er stort, både med utgangspunkt i sterke faglige miljøer som er etablert, og gjennom å utvikle nye miljøer.

Dessverre finnes det, i skrivende stund ikke en tilsvarende evaluering av samfunnsvitenskap. En slik er under utarbeidelse, og er planlagt lansert sommeren 2018. Evalueringen følger samme mønster som den store humanioraevalueringen, og vil bidra med en oppdatert status for fagområder som står sentralt i studiet av internasjonale forhold, i tillegg vil evalueringskomiteen komme med anbefalinger om videreutvikling og nye tiltak for å styrke forskning og utdanning innen de relevante disiplinene.

3.3 Rammevilkår

Rammevilkårene, som først og fremst er et politisk ansvar, defineres delvis av den generelle forskningspolitikken, delvis av det sektoransvarlige departementets vilje og evne til å støtte forskning på sine felter i Norge. Vi vil her se på dilemmaene som er knyttet til rammevilkår på tre sentrale områder - finansiering, relasjonen til brukere og arbeidsdeling i sektoren – og peke mot hvordan disse kan håndteres. Det siste vil vi komme tilbake til mer konkret i kapittel 6 der vi diskuterer prioriteringer fremover.

3.3.1 Forskningsfinansieringen

En viktig utfordring for de uavhengige instituttene, og i økende grad for universitets- og høyskolesektoren, er avhengigheten av oppdragsfinansiering. Særlig instituttene må tilpasse seg et til dels skiftende og fragmentert marked. På den ene siden innebærer dette en markedstilpasning som er ønskelig, og som bidrar til at institusjonene er omstillingsdyktige og lydhøre for de prioriteringer som et spekter av oppdragsgivere har. På den andre siden kan transaksjonskostnadene bli svært høye, på bekostning av evnen til å fokusere på forskning og kommunikasjon. Ikke minst kan det blir krevende å ivareta og videreutvikle grunnkompetansen.

Departementene har et overordnet ansvar for forskningen i sin sektor, både for den mer grunnleggende og for den anvendte forskningen. De ulike sektorene har ulik måte å følge opp dette ansvaret på, men det er viktig at de ressursene som departementene har til forskning og formidling fordeles mellom å dekke kortsiktige kunnskapsbehov av utredningskarakter, og å sikre den langsiktige kompetanseutviklingen på sentrale områder.

Forskningsrådets små og store programmer er en viktig finansieringskilde. Å identifisere passende programmer og muligheter i Forskningsrådets virkemiddelstruktur, bygge opp samarbeidskonstellasjoner, og utforme prosjekter er krevende, og tar tid. Manglende kontinuitet i satsninger og programmer på utenriks- og sikkerhetspolitikk kan gjøre det vanskelig å ivareta kompetansebasen, som det har tatt lang tid å bygge, men som raskt kan gå tapt.

Dersom finansieringen overveiende kommer i form av kortsiktige eller småskala prosjekter, så underminerer det over tid muligheten for at enkeltinstitusjoner bygger kritisk masse på et gitt felt, og dermed at man sprer kompetansen slik at man ikke får bygget opp tilstrekkelig tunge fagmiljø. Et mulig svar ligger i å utvikle langsiktige strategiske programmer på sentrale kunnskapsområder, som er

definert slik at grunnleggende forskerdrevet kunnskapsutvikling på feltet kombineres med en kapasitet til, i dialog med brukerne, å respondere på mer dagsaktuelle behov.

3.3.2 Relasjonen til brukerne

Et relatert dilemma kan oppstå når det gjelder forskningsinstitusjonenes forhold til brukerne. På den ene siden er forskningens integritet fundert på full uavhengighet, det er da den har størst verdi for brukerne. På den andre side er forskningen relevant basert på en forståelse for brukernes kunnskapsbehov og arbeidsmåter som krever en direkte relasjon.

Når en regjering prioriterer et utenriks- og sikkerhetspolitisk saksfelt, vil dette medføre økt behov for forskningsbasert kunnskap. Eksempelvis etterspør Utenriksdepartementet gjerne skreddersydde utredninger på spesifikke tema. Det er helt naturlig og legitimt, men det krever at det allerede finnes en relevant grunnlagskompetanse som kan mobiliseres for å gi raske og gode svar. Dette er mulig å få til dersom fagmiljøene har langsiktige avtaler på de aktuelle temaområdene, eller det finnes temabaserte og langsiktige forskningsprogram.

En relativt tett kopling mellom sektorene og de ulike institusjonene har mange fordeler. Dette kan gjøre forskningen mer relevant og bidra til at sentralforvaltningen i større grad tar i bruk forskning som underlag i sin politikkutvikling. Samtidig kan kontakten over tid bli for tett. Når forskerne blir avhengige av kortsiktige prosjektmidler fra myndighetsorganer, kan det bidra til at man unnlater å stille spørsmål eller ta opp problemstillinger som burde forskes på. I verste fall kan vi få tilbakeholdelse, selvsensur eller manipulering av forskningsresultater. En slik utvikling vil svekke forskningens legitimitet og bidra til at nye ideer og alternative perspektiver ikke kommer med.

Det finnes ingen systematisk dokumentasjon i Norge som kan bistå oss i å vurdere i hvilken grad dette er et problem. I forskningsinstituttens dialogmøter med Forskningsrådet er det enkelte som rapporterer om at sterke seleksjonsmekanismer i oppdragsmarkedet utelukker spørsmålsstillinger og tilnærminger de mener er viktige. Andre mener at dette ikke er et problem, men anerkjenner samtidig at økonomisk avhengighet av én enkelt kilde også gir en sårbarhet. Prinsipielt kan denne utfordringen håndteres gjennom sterkere fokus på langsiktighet og kompetansebygging. Det er fullt mulig å sikre at det er solide finansieringsordninger som sikrer uavhengigheten, på ene siden, samtidig som man institusjonaliserer arenaer for dialog mellom oppdragsgiver og forskningsmiljø på den andre. Dette er en sentral funksjon når sektordepartementer finansierer forskning gjennom Forskningsrådets programvirksomhet.

3.3.3 Arbeidsdelingen i sektoren

Forskningsmiljøene er oppfordret til både å konkurrere og å samarbeide. I dette ligger det en forskningspolitisk spenning. På den ene siden bidrar dette til en sunn konkurranse, som fremmer både kvalitet og relevans. På den andre siden kan det svekke arbeidsdelingen, ved at alle søker å orientere seg mot det feltet det er interesse for på et hvilket som helst tidspunkt.

I dialogen med Forskningsrådet har instituttene gitt uttrykk for at de generelt er positive til samarbeid med både norske og internasjonale forskningsinstitusjoner. Flere av instituttene oppgir at de har et utstrakt samarbeid nasjonalt og internasjonalt og at omfanget øker. I et kortsiktig perspektiv er det

ideelle samarbeidet mellom institusjoner i Norge et samarbeid som bygger på at man har komplementære styrker. Samtidig, på lang sikt er det ikke hensiktsmessig at et miljø får hevd på et spesifikt fagområde, og derigjennom bidrar til å hindre nye spørsmål, metoder og perspektiver.

Institusjonene er positive til føringer om samarbeid, for dermed å unngå å bygge opp uheldig dupliserende kompetanse. De vil imidlertid nødig være bundet til å velge bestemte samarbeidspartnere. Ingen av instituttene ønsker organisatoriske grep som tvinger dem til samarbeid, enten disse er direkte eller via finansielle incentiver. Alle fremhever behov for sterkere satsing på flerfaglig forskningssamarbeid, både for å dekke brukerbehov og fordi forskningsfrontene tilsier at dette er viktig. Slik forskning skjer både innenfor hvert institutt og gjennom samarbeid mellom institutter med ulik faglig profil.

Men, muligheten til å bygge klare profiler og sterke kompetansemiljø avhenger av de økonomiske ressursene. Her er det sentrale at forskningsfinansieringen er strukturert slik at den sikrer at en vesentlig del av forskningsfinansieringen er langsiktig, og rettet inn mot å sikre en robust forskningskapasitet på sentrale områder. Samtidig må det være en reell konkurranse, som sikrer at forskningsmiljøer som ikke makter å fornye seg får avløsning. Heri ligger nøkkelen til å sikre en viss arbeidsdeling mellom de ulike fagmiljøene samtidig som man unngår sementering.

4.0 Sentrale forskningstema

Agendaen er nødvendigvis vid, har klare yttergrenser, og det må forventes at nye problemstillinger som vi ikke overskuer i skrivende stund vil komme opp. Likevel, i det følgende vil vi skissere det vi mener er sentrale problemstillinger, knyttet til politisk orden, økonomi, ressurser og klima, så vel som sikkerhet. Vi vil også tentativt formulere noen brede spørsmål som kan inspirere forskning på feltet, uten at denne listen på noen måte tar mål av seg til å være uttømmende.

4.1 Politisk orden

Stater – og samhandlingen stater imellom – er den sentrale rammebetingelsen for internasjonal politikk. For småstaten Norge er forholdet til andre stater, og velfungerende multilaterale samarbeidsfora, avgjørende. Begge deler utfolder seg innen rammer definert av internasjonale normer og rettsregler, på den ene siden, og maktbalansen stater imellom på den andre.

Et kvart århundre etter den kalde krigens slutt er globale maktforhold i rask endring. Etablerte rettslige og normative prinsipper utfordres. Norges handlingsrom redefineres. Norge står overfor nye begrensninger og nye muligheter, som blir viktig å forstå, både generelt, og på sentrale områder som demokrati, menneskerettigheter og likestilling, eller i det politiske arbeidet for stabilitet og fred (Lunde m.fl. 2008). Endringene nedfelles også i utenrikspolitisk praksis, som i seg selv blir viktig å analysere.

4.4.1 Statssystemet

Vi befinner oss i en periode der verdens maktfordeling redefineres. Vi går fra en unipolar, USA-dominert global orden, til en ny orden preget av flere sterke stater med sprikende politiske ambisjoner. Dette skaper behov for ny kunnskap, ikke bare om relasjoner mellom stater, og om det multilaterale samarbeidet, men også om utviklingen internt i stater. Kina vil, med sin spektakulære økonomiske vekst, om relativt få år måle seg med USA og uttrykke nye utenrikspolitiske ambisjoner. En rekke andre land styrker sin relative posisjon, og tar sikte på å omsette dette i økt innflytelse både i egen region og globalt. Endringene i statssystemet gir seg uttrykk i nye allianser, nye konfliktlinjer, og svekket forutsigbarhet og stabilitet.

I perioden etter den kalde krigens slutt i 1991, har staters suverenitet vært utfordret. En alternativ diskurs fokuserte på menneskelig sikkerhet. Stater som drev aktiv undertrykking, eller som av andre grunner ikke var i stand til å sikre sine egne innbyggere, kunne bli gjenstand for reaksjoner, i ytterste konsekvens for militær intervensjon. Ideen om menneskelig sikkerhet er sterkt utfordret, ikke minst fra stater som hevder suverenitetsprinsippets forrang. Samtidig er rommet utvidet, og oppfatningen av at det påhviler andre stater et ansvar for å gripe inn for å forhindre massiv lidelse er slett ikke utvisket.

I økende grad ser vi også at transnasjonale aktører og nettverk skaper muligheter som statssystemet ikke evner å kontrollere. På det økonomiske området har vi både de multilaterale selskapene og de kriminelle nettverkene. På sikkerhetsområdet har vi globalt orienterte ikke-statlige aktører, for

eksempel radikale islamistiske grupper. Politisk ser vi interessegrupper og elitenettverk som koordinerer sine fremstøt på forskjellige nasjonale og multilaterale arenaer. En interessant hybrid er utviklingen av transnasjonale byråkratier, enten innen multilaterale organisasjoner, innen nasjonale institusjoner, eller begge deler, som med basis i statssystemet kan utvikle betydelig frihetsgrader til å definere agendaer og drive politikk (se egen boks s. 21). Politiske partier er ikke i samme grad de primære kanalene for politisk innflytelse, men komplementeres av folkelige bevegelser, ofte med fokus på enkeltsaker.

Samtidig rettes oppmerksomheten mot sårbare stater, som av ulike grunner står i fare for ikke å kunne tilby sine borgere grunnleggende sikkerhet og velferd. Selv om perioden etter den kalde krigen har vært preget av jevn forbedring på de fleste politiske, økonomiske og sikkerhetsrelaterte indikatorer, så vekker globale politiske endringer, samt regional uro og brutal krigføring i Midt Østen, stor bekymring. Med Stortingsmelding 36 (2016–17), *Veivalg i norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk*, definerte regjeringen sårbare stater som et sentralt innsatsområde.⁵ Et viktig aspekt er at svekket statsmakt skaper nettopp den typen vakuum som transnasjonale militante aktører trer inn i for å skaffe seg oppslutning, ressurser, og legitimitet – men da i samspill med, snarere enn frikoblet fra, andre statlige aktører. Særlig kritisk er dette i stater med lav sosial tillit, få eller svake sivile organisasjoner og store forskjeller i levekår.

Med de geopolitiske skiftene følger også mer uforutsigbare relasjoner. I Norge har dette vært tematisert spesielt i forhold til Russland, der det er stor enighet om at i en vanskelig sikkerhetspolitisk situasjon er det ekstra viktig å ivareta andre former for samarbeid, men betydelig uenighet om hva det betyr i praksis (Harpviken 2016). Utfordringen i forhold til tradisjonelle allierte er ikke nødvendigvis mindre, med et politisk splittet USA der presidenten er avmålt med å bekjenne tilslutning til transatlantisk solidaritet eller til felles grunnverdier. Norges svar har vært å holde tak i relasjonen til USA, men samtidig investere mer i Europa og i Norden. Relasjoner virker, men kapasiteten til å bygge og pleie dem er ikke ubegrenset, og spørsmålene om hvordan en småstat best sikrer sine interesser vis-a-vis andre stater er mange.

4.4.2 Samarbeid og rettsorden

Internasjonal politikk er i stor grad styrt av de til enhver tid gjeldende normer og regler for hva stater kan og ikke kan gjøre. Grunnleggende sett er disse reglene forankret i folkeretten. Fra tid til annen ser man rene folkerettsbrudd. Men folkeretten er også en elastisk størrelse som endrer seg i takt med skiftende maktforhold og handlingsmønstre. Nettopp derfor er vi inne i en spennende periode rent folkerettslig, der etablerte prinsipper utfordres og nye mulighetsrom åpnes opp. Den internasjonale rettsorden utgjør fundamentet for multilateralt samarbeid, og kompetanse og nyskaping blir kritisk viktig når endringstakten øker.

På den multilaterale samarbeidsfronten får globale politiske endringer sitt eget uttrykk. Tiårene etter andre verdenskrig var kjennetegnet av at vestlige stormakter bygget opp tunge strukturer for samarbeid og orden. Disse omfattet globale og regionale organisasjoner som FN, Verdensbanken, NATO, og EU. Dette er institusjoner som har vist seg robuste, men også i noen grad lite endringsdyktige. Selv der

---

⁵ Dette er også fulgt opp med utviklingen av et eget strategidokument (Utenriksdepartementet 2017).

behovene for reform er åpenbare, så gjør komplekse beslutningsstrukturer det vanskelig å få til endring. Skjerpete internasjonale motsetninger vanskeliggjør reform ytterligere.

Styringsutfordringer knyttet til fremveksten av autonome internasjonale byråkratier

Det pekes ofte på at verden er mer sammenvevd og at en voksende gjensidig avhengighet gjør behovet for koordinering og samarbeid over statlig nivå stadig sterkere. Klimaendringer, migrasjon, økonomiske nedgangstider etc. utgjør utfordringer den enkelte stat ikke kan håndtere på egenhånd. Utviklingen av internasjonale organisasjoner representerer en måte for stater å gjenvinne (noe av) muligheten til å prege og styre politikkutvikling. Samtidig viser også studier at mange internasjonale organisasjoner med permanente sekretariater eller byråkratier i høy grad selv påvirker den globale styringsagendaen (Biermann og Siebenhüner, 2009), at de transformerer maktfordeling mellom aktører (Egeberg og Trondal, 2009) og at de endrer måten offentlig sektor styres på statlig nivå (Keohane et al., 2009). Med andre ord, heller enn å opptre som et passivt og teknisk støtteapparat for medlemstatenes regjeringer er slike internasjonale byråkratier selv blitt aktive og (relativt) uavhengige politikkutøvere. Studier viser at internasjonale byråkratier har innflytelse på politikkutforming og noen ganger faktisk er med på å iverksette beslutninger som har bindende effekt på vanlige borgeres handlinger og livsvalg (Knill og Bauer, 2016). I tillegg ser vi også en utvikling både nasjonalt og internasjonalt mot mer uformelle og lukkede politikkutformingsprosesser (Reh et al., 2011: 1114) der internasjonale byråkratier spiller en aktiv rolle. Det er derfor viktig å kartlegge *hvor autonome* internasjonale byråkratier er og *hvordan (og når) de påvirker* politisk beslutningstaking.

Etter den kalde krigen ble det opprettet nye institusjoner; mange av dem på asiatiske initiativ. Blant dem er New Development Bank (NDB), Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB) og Shanghai Cooperation Organization (SCO), alle med Kina som initiativtager. Andre mindre formelle møteplasser, som G20, får også økt betydning. Dette er nye strukturer som ofte utfordrer de gamle. Det er en dualitet her, med nye organisasjoner som representerer endring og kan dekke løse oppgaver som ellers ikke adresseres, men de betyr like ofte at det flyttes makt over til nye parallelle strukturer der en eller flere ikke-vestlige stormakter spiller førstefiolin.

4.4.3 Demokrati, menneskerettigheter, likestilling

Vi er utvilsomt inne i en periode der demokratiet som styreform utfordres globalt. Forskningen viser at rent generelt er demokrati korrelert med fred, økonomisk vekst, fordeling og velferd. USA-baserte Freedom House, som systematisk samler data om demokratiets status i verden, med en indikator sammensatt av en rekke variable, har lenge ropt varsko.⁶ I sin rapport for 2016 (Freedom House, 2017) viser de at andelen demokratiske land i verden har gått noe tilbake det siste tiåret (fra 47 til 45%) mens andelen rent ikke-demokratiske land har økt (fra 23 til 25%). For ellefte år på rad er antall land der det

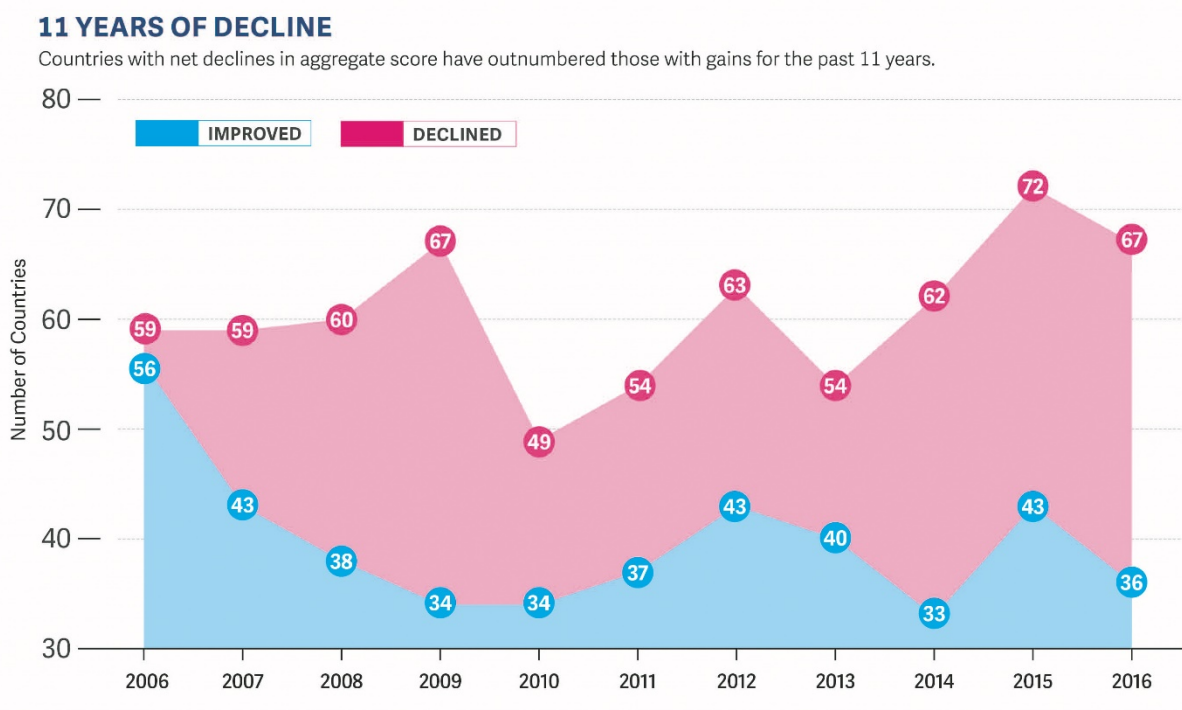

Andre indekser viser et mindre dramatisk bilde, eller trekker endog påstanden om en negativ utvikling i tvil. Polity-indeksen, for eksempel, viser en stor grad av stabilitet i antall demokratier og diktaturer, og endog en markant nedgang i antall diktaturer siste 10 år

skjer en avdemokratisering – der utviklingen går i negativ retning - høyere enn antall der utviklingen er positiv (se figur nedenfor).

Truslene mot demokratiet får mange slags uttrykk, men borgeres opplevelse av at nasjonalstaten ikke innfrir, at de ikke får sikret sin velferd, at ulikheten øker, og at politikkenes normative fundament blir mer heterogent, kan føre til tap av tillit til politiske ledere, og dermed et ønske om enkle løsninger (i form av direkte folkestyre eller en sterk mann).

De konkrete prosessene er forskjellige i Syria, et land som aldri har hatt reelt demokrati, og USA, et av verdens mest etablerte demokratier. Men, til tross for lyspunktene som finnes, er trenden global. Dette innebærer bl.a. at det blir færre land som vil gå foran med et godt eksempel, og mindre vilje til å forvente at nære samarbeidspartnere fremmer en demokratisk utvikling.

Figur 1: Land med netto fremgang versus tilbakegang på Freedom House demokratiindeks, 2006-16

Ikke overraskende, gitt den tette relasjonen mellom demokrati og menneskerettigheter (politisk rettighet utgjør en betydelig komponent i Freedom House sin demokratiindeks), så ser vi lignende trender på menneskerettsområdet. For Norge, et lite land som har hatt mye å vinne på internasjonale traktater og normative forpliktelser, og som har bygd mye utenrikspolitisk kapital nettopp ved å løfte frem rettighetsspørsmål, er dilemmaene betydelige (Sverdrup, 2012). På sitt mest grunnleggende handler det om hvordan man best fremmer rettighetsspørsmål i en verden der mottageligheten er sterkt endret. Men, det handler også om hvordan man forholder seg, i rettighetsspørsmål, overfor andre stater, enten det er stormakter som Kina og USA, eller mindre mektige stater der Norge er engasjert på forskjellige måter, som for eksempel Angola eller Filippinene.

I forlengelsen kommer økt overvåkning av vanlige borgere, drevet frem av nye teknologiske muligheter og økende politisk aksept for behovet, med klare begrensninger på nasjonalstatens mulighet for å isolere seg.

Likestilling mellom kjønn, med fremme av kvinners tilgang til utdanning, helse- og velferdstjenester, så vel som deltagelse i politikk og arbeidsliv, er en sentral del av den norske suksessen etter andre verdenskrig. Norge har sett det som en viktig utenrikspolitisk oppgave å fremme likestillingsagendaen. Norske erfaringer – fra barnehageutbygging til kjønnskvolter i styrer – har vært møtt med interesse internasjonalt.

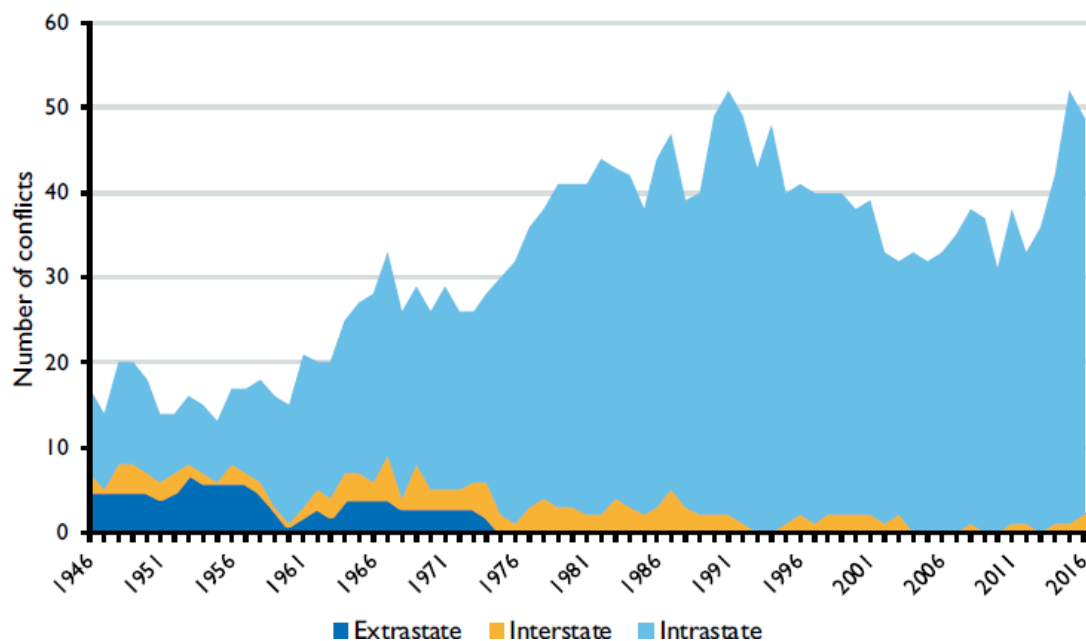
FNs internasjonale kvinnekongress i Beijing i 1995 hadde stor betydning nasjonalt og internasjonalt for spredning av likestillingsnormer, lovgivning og praksis. Beijing+20-kongressen i New York i 2015 og prosessen forut var preget av store konflikter, blant annet mellom EU og Russland. Opposisjonen mot sider av Beijing-plattformen har hele tiden vært sterk, for eksempel fra en del muslimske stater og Vatikanet. Med Beijing+20 meldte også Russland seg på med et forsvar for "familien" og "familieverdier" med brodd mot fokuset på kvinners individrettigheter både i prosessen og i utkastet til sluttdokument. Konflikten kan vanskelig ses uavhengig av det allment høyere spenningsnivået mellom EU og Russland, blant annet i kjølvannet av Ukraina-konflikten.

For Norge gir dette både utenriks- og innenrikspolitiske utfordringer. Ved at Russland, en tilgrensende stormakt, kobler likestillingspolitikken opp mot den økende internasjonale spenning, endres rommet for Norges såkalte 'likestillingseksport'. Og, innenriks så vil en mulig svekkelse av de internasjonale prosessene nedfelles i at det likestillingspolitiske handlingsrommet innsnevres (Tryggstad, 2014)

4.4.4 Fredsmegling og konfliktforebygging

Et særskilt innsatsområde for Norge er fred – med vekt på tilrettelegging av fredsprosesser. Norge har internasjonal bygd seg et omdømme som handlekraftig og kompetent, med evnen til å håndtere de alltid viktige relasjonene til globale og regionale makter (Carvalho, 2013). Den omfattende posisjonen Norge har inntatt på dette feltet, til dels uavhengig av landets nærmeste allierte, ikke sjelden utenfor de multilaterale organisasjonssprene, er spesiell. Det er sprikende syn på i hvilken grad resultatene har vært positive i konfliktland, men det er større enighet om at det har bidratt til både Norges omdømme og tilgang til sentrale aktører.

Etter den kalde krigen har vi sett en kontinuerlig nedgang både i antall væpnede konflikter og konfliktdødsfall (Gleditsch 2016). Denne trenden synes å være brutt fra 2012 og fremover (se figur). Konfliktmønstrene endrer seg, med mer fragmenterte konflikter (mange aktører), større innblanding fra andre stater (både regionale makter og stormakter), og en større rolle for transnasjonale ekstremister som anvender terror (Gleditsch, Melander og Urdal 2017). Generelt er tiltroen til spisse virkemidler større enn til fredsdiplomati. Norge har så langt vist en bemerkelsesverdig evne til å tilpasse sitt fredsdiplomati til endrede rammevilkår (Neumann, 2015). Likevel reiser pågående endringsprosesser nye utfordringer, og behovet for tilpasning vil mest sannsynlig tilta.

Figur: Antall væpnede konflikter pr år, kategorisert etter type konflikt ⁷

Mot bakteppet av økende antall konflikter, og utsikter til at ressursene som er viet til konflikthåndtering blir mindre, har FNs nye generalsekretær, António Guterres, uttrykt at konfliktforebygging må prioriteres. Dette hviler også på erkjennelsen av at antallet 'sårbare stater' er økende, og at konfliktforebygging koster lite sammenlignet med det en aktiv konflikt gjør. Dette er helt i pakt med Norges ønske om å styrke innsatsen for sårbare stater.

Høsten 2017 lanserer FN og Verdensbanken sin nye såkalte flaggskip-rapport om konfliktforebygging, der norske forskningsmiljøer har gitt sentrale innspill (United Nations og World Bank, kommer 2017). Studien fokuserer på betydningen av utvikling og fordeling, blant annet i erkjennelse av at vektleggingen av institusjonsbygging som forebyggende virkemiddel er bare delvis nyttig, gitt de store utfordringene, og tiden som trengs, for å bygge institusjoner.

Implementering av fredsslutninger er krevende. I realiteten handler dette også om å forebygge konflikt – bare at utgangssituasjonen er en hvor en aktiv konflikt har kommet til opphør – og målet er å sikre at den ikke blusser opp igjen. I økende grad har vi fått en erkjennelse av at implementeringen ikke er noe som starter etter at fredsavtalen er signert, men snarere at mange beslutninger som tas mens konflikten er aktiv vil prege både en fredsslutning og avtalen som følger. Et eksempel er overgangsjustis, der amnestier, utnevnelser, allianseslutninger inngått i kampens hete legger klare føringer for hva og hvordan en eventuell forsoningsprosess kan gjennomføres. For Norge, som fremhever sitt langsiktige engasjement i fredsprosesser, så er dette et helt sentralt felt.

⁷ Figuren er fra Dupuy m.fl. 2017

4.4.5 Utenriks- og sikkerhetspolitisk praksis

Utenriks- og sikkerhetspolitikk er et komplekst felt, der en rekke forskjellige aktører er involvert, der risikoen kan være høy, og der hemmelighold er vanlig. Ikke minst ser vi at det internasjonale aktørbildet endrer seg, ved at nye typer aktører gjør seg gjeldende. Delvis som et resultat av disse endringene, men i stor grad også som et resultat av nyskaping, så endrer den politiske og diplomatiske praksisen seg. Dette er et felt der vi har begrenset forskningsbasert kunnskap.⁸ Samtidig vil forskning nettopp på dette området kunne bidra konstruktivt til egenrefleksjon, og potensielt til mer informerte valg i endringen av tilnærminger.

Spørsmålet om hvordan et lite land som Norge bygger allianser og koalisjoner for å fremme saker internasjonalt, gitt tilfanget av nye aktører, og reorienteringen av mange som burde være kjente, er helt sentralt. Likeledes ville det være interessant å vite mer om hvordan utøverne av norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk forvalter sin tid – hvilke oppgaver prioriteres, og på bekostning av hva? I hvilken grad makter man å dyrke frem den risikovilje, og aksept for å ikke lykkes, som blir etterspurt i Veivalgsmeldingen fra Utenriksdepartementet? Hvilke institusjonelle føringer og kontrollmekanismer ligger til grunn for de politiske beslutningene, og hvordan er dette sammenlignet med andre land?

Den narrative makt

Språk er makt. Retorikk, dramatikk og normativ appell former fremstillingen av konflikter. Selektiv informasjon, fordreininger og fortegnelser er med på å definere partenes natur, status og legitimitet. Stater og politiske bevegelser har alltid brukt ladet og målstyrt kommunikasjon som politiske verktøy. I dagens verden, med digitale plattformer, sosiale medier og elektroniske analyser av ulike målgrupper er forførende retorikk allestedsnærværende. Alle regimer – legitime så vel som illegitime, statlige så vel som ikke-statlige – bruker språk og spin i tillegg til (og iblant istedenfor) økonomisk og militær makt. På vestlig side er det utfordrende å håndtere 'fake news' i det som oppfattes som en informasjonskrig ført av land og ekstreme grupper. Vi tror på verdien av ytringsfrihet – selv når ytringene fremstilles som nyheter og underlegges markedsøkonomiens prinsipper for tilbud og etterspørsel. Vårt verdi- og normsyn gjør det vanskelig å kontrollere media slik man ser i noen land. I Norge og Europa er man avhengig av å ha en informert befolkning, som har tilstrekkelig med kunnskap og informasjon til selv å mobilisere en robust skepsis og motvekt til fordreide nyheter og propagandistisk retorikk i informasjonsstrømmen.

4.1.6 Mulige problemstillinger relatert til politisk orden

- *Hva er de sentrale endringene i maktfordelingen mellom stater, globalt og regionalt, hvilke krefter er det som driver frem disse, og hva er resultatene av disse endringene på den internasjonale og regionale politiske orden?*

⁸ Fonn, Neumann og Sending, 2006 *Norsk utenrikspolitisk praksis*.

- *Hvilken innflytelse har normative prinsipper, enten de er nedfelt i traktater eller som innarbeidet praksis, på internasjonal politikk under skiftene maktpolitiske forhold?*
- *Hvordan agerer transnasjonale aktører i det internasjonale systemet, og hva er samspillet (evt. autonomien) til slike aktører i forhold til stater og multilaterale institusjoner?*
- *Hvilke faktorer bidrar til svekkelse eller sammenbrudd av stater, og hva er de mest effektive strategiene for at slike stater skal oppnå stabilitet (både kort- og langsiktig)?*
- *Hvordan kan en småstat, som Norge, styrke sitt utenriks- og sikkerhetspolitiske handlingsrom gjennom å kultivere flere allianser simultant, og hvilke kostnader og risiko innebærer evt. en slik tilnærming?*
- *Hvordan endres folkeretten i en verden der dominerende stater inntar distinkt forskjellig posisjoner, og hva er rommet for å styrke eksisterende, eller å etablere nye, prinsipper i en slik kontekst?*
- *Hva er faktorene som driver frem reform i komplekse multilaterale organisasjoner, og i hvilken grad gir disse handlingsmuligheter for strategisk drevet reform?*
- *Hva er de primære beveggrunnene for etableringen av nye multilaterale institusjoner og møteplasser, og hvordan virker dette inn på eksisterende institusjoners effektivitet og legitimitet?*
- *Hva er mekanismene som svekker demokratiet, hva er felles og hva er forskjellig fra én avdemokratiseringsprosess til en annen, og hva er de sentrale faktorene som må belyses for å fornye demokratiet og sikre politisk legitimitet?*
- *Hvordan kan små land som holder menneskerettighetene høyt i hevd arbeide for at de de facto ikke svekkes globalt, og hva er de mulige konsekvensene av å inngå kompromisser i sentrale rettighetsspørsmål (innenriks, utenriks, og i samspillet mellom de to)?*
- *Hva er konsekvensene for den globale likestillingsagendaen av at sentrale makter, delvis i allianse med andre aktører, og delvis i tett kobling med maktbruk eller truende utspill, aktivt promoterer en alternativ tilnærming basert på tradisjonelle kjønnsforskjeller?*
- *Hva er vilkårene for fredsmegling eller fasilitere i nye komplekse konflikter der militante ekstremister står sterkt og mange eksterne stater er involvert?*
- *Hvordan kan eksterne aktører bidra til å styrke sårbare stater, på kort og lang sikt?*
- *Hvordan kan man legge et best mulig grunnlag for en bærekraftig implementering av en fredsavtale gjennom hele prosessen, og hvordan kan eksterne aktører mest fruktbart forholde seg til krevende implementeringer av fredsavtaler?*
- *Hvordan endrer utenrikspolitisk praksis seg gjennom eksponeringen for nye langsiktige utfordringer, endrede rekrutterings- og promoteringstilnærminger, og eksternt påførte forventninger og standarder, og hva betyr dette for utenrikspolitisk handlekraft?*

- *Hvordan dannes og opprettholdes allianser mellom stater, og hva betyr disse, i et raskt skiftende internasjonalt politisk landskap, preget av fremveksten av nye makter med store ambisjoner både regionalt og globalt?*

4.2 Økonomi, ressurser og klima

Den norske økonomien er åpen og avhengig av en velfungerende, inkluderende, økonomisk verdensorden. Det er mange tegn på at den økonomiske integreringen er under press: toneangivende land dreier politikken i proteksjonistisk retning og ambisiøse frihandelsavtaler legges på hylla. Den samlede veksten i verden, grovt sett et resultat av industrialisering og friere handel kombinert med teknologiske fremskritt, er stor. Men samtidig er det en utbredt oppfatning om at ulikheten – både globalt og innen enkeltstater tiltar (om enn dette utvilsomt stemmer innen enkeltstater, så er det sterke indikasjoner at global ulikhet reduseres – like fullt synes persepsjonen av økende ulikhet robust).

Den norske økonomiske modellen er basert på en bred enighet om at økonomisk utjevning - gjennom blant annet utdanning, helse, skatt og sosiale ordninger, kombinert med tillit og samarbeid mellom arbeidslivets parter fremmer produktivitet. Modellen møtes, tross de generelle trendene, fortsatt med stor interesse i mange deler av verden. En sektor med særlig relevans for Norge er energipolitikk, grunnet både de store inntektene fra olje og gass, og utfordringene knyttet til et 'grønt skifte'. Energispørsmål har alltid vært tett knyttet til internasjonal storpolitikk. Pågående endringer i den globale maktbalansen, et mer offensivt Russland, uroen i Midtøsten, er faktorer som vil bety at energipolitikk vil bli et krevende felt for Norge fremover.

4.2.1 Handel og investeringer

Norge er et teknologisk og kompetansemessig avansert samfunn, en stor råvareeksportør, og en global stor-investor. Globale endringer i handelsmønstre, investeringer, verdikjeder, valuta og bytteforhold har stor betydning for norsk velferd. Norsk økonomi har lenge hatt et tyngdepunkt i Europa, men vi ser at andre regioner, spesielt Asia, blir relativt sett viktigere for norsk økonomi. Økonomiske interesser kan være mer eller mindre forenlig med målsettinger på felt som menneskerettigheter, utvikling eller sikkerhetspolitikk. På noen områder er det en spenning mellom sikkerhetspolitikk og eksempelvis utenlandsk eierskap og investeringer i kritisk infrastruktur. På andre områder er det særinteresser med tydelige organisasjoner som forventer at staten, ikke minst utenriktjenesten, fremmer deres sak.

I 2012 gjennomførte NUPI en undersøkelse, basert på egenrapportering fra utenriksstasjonene, av hva slags saker som fikk høyest prioritet. Økonomi kom på topp, både i ambassadenes og i mottakerlandenes perspektiv (Sverdrup m. fl. 2012). Saksfeltet kan bli enda mer krevende fremover, og reiser umiddelbart spørsmål om prioriteringer og kompetansebehov. På et mer grunnleggende nivå reiser det også spørsmål om hvordan Norge håndterer spenningen mellom forskjellige målsettinger, som behovet for å sikre norske investeringer i land som står i konflikt med Norge eller med Norges nære allierte (Melchior, 2016). Likeens kan en reise spørsmål om de utenrikspolitiske effektene av Norges investeringer.

Det er flere utviklingstrekk som peker i retning av at globaliseringen, med stadig friere bevegelse av varer, kapital og arbeidskraft, stopper opp, samtidig som enkeltlands økonomiske politikk blir mer innadvendt. For det første avslørte finanskrisen at graden av sammenfletting mellom verdens finansielle systemer gjorde samtlige land sårbare for rystelser i enkeltland. Dette har ført til motstand mot globalisering, men samtidig til en fornyet interesse i globale og regionale reformer med sikte på bedre reguleringer for å redusere systemrisikoen.

Finanskrisen (men også Asiakrisen ti år før) avslørte at ubalanser mellom land med store handelsoverskudd og handelsunderskudd ga tilgang på billig finanskapital som kunne finansiere usunne finansielle bobler. For det andre viste den påfølgende stagnasjonen i verdensøkonomien at de enkelte land ikke uten videre kan stole på drahjelp fra handelspartnerne for å få arbeidsløsheten ned og veksten opp. For det tredje, har lavt utdannet arbeidskraft i alle land opplevd at de ikke får mye av gevinsten ved globaliseringen. (mer om ulikhet under 5.1.3) Likevel, det er ikke gitt at utviklingen fremover må gå i retning av mindre åpenhet og samarbeid i internasjonal økonomi. En kan tvert om tenke seg at utfordringene møtes med nye samarbeidstiltak, som regulering av finanssektoren, globale ordninger for beskatning av multinasjonale selskaper, internasjonale avtaler for lønns- og arbeidsmiljøstandarder, samt omfordelings- og skattleggingsordninger på tvers av land.

Gjennom Statens Pensjonsfond og statskontrollerte selskaper er Norge en stor investor. Fondet er formelt ikke en del av utenrikspolitikken, men det påvirker like fullt Norges status og relasjoner internasjonalt. Geopolitiske spenninger påvirker også fondet, for eksempel knyttet til risiko i ulike jurisdiksjoner og sanksjoner (Sverdrup, 2016). Det er ikke bare fondet som er en stor investor. Studier av norske direkteinvesteringer i utlandet viser at statseide selskaper er mer risikovillige og i større grad investerer i stater med svakt institusjonelt rammeverk og høy grad av korrupsjon enn andre norske selskaper (Hveem 2009). Pensjonsfondet, som er verdens største investeringsfond, eies og drives av Norges Bank, nettopp for å sikre en viss avstand til politiske myndigheter (Bjerkan, 2016). Fondet er den norske stats eiendom, - som det er i landets interesse å beskytte. Og det er i stor grad slik det vil bli oppfattet av stater og andre internasjonale aktører som forholder seg til Norge.

4.2.2 Fordeling

Siden industrialiseringen startet for 200 år siden har ulikheten mellom verdens innbyggere steget. Dette skyldes i all hovedsak at land som ble tidlig industrialisert har blitt veldig mye rikere, mens andre land har hatt en mer moderat inntektsvekst. De siste tretti årene har trenden snudd. Kinas økonomiske vekst er et vesentlig bidrag til dette. Gjennom styrket deltakelse i det internasjonale varebyttet skaper Kina jobber i egen eksportindustri, selger rimelige varer til rike land, og bruker fortjenesten til nye investeringer og til å handle produkter fra andre land.

Alle land deltar i varebyttet, men noen tjener mer på å delta enn andre. Norge hører til de landene som tjener mest; verdifulle naturressurser byttes mot lavt priset arbeid utenlands. Kjernen ligger i inntektsforskjellene. Så lenge det er stor tilgang på arbeidskraft, muligheter for effektivisering, og på fungerende priskonkurranse, videreføres systemet. Men balansen forrykkes. Delvis fordi tidligere lavkostland (eks. Kina) beveger seg oppover i næringskjeden, delvis fordi tidligere vinnere ikke i samme grad ser seg tjent med opplegget (eks. USA), og delvis fordi nye former for automatisering (inkl. kunstig

intelligens) kan erstatte arbeidstakere. Paradokset er at selv om systemet gir netto gevinst, så er det mange deltakere som faller utenfor. Flere land spør om systemet tjener deres interesser, og om de tjener like godt på den internasjonale arbeidsfordelingen som de har gjort tidligere. I samspill med innenrikspolitisk misnøye knyttet til ulikhet, får dette internasjonale konsekvenser.

Eskalerende ulikhet internt i land er en minst like stor bekymring. Selv om sammenhengen er langt fra absolutt, så ser vi at sammenfall av økonomisk og politisk utenforskap genererer misnøye. Konfliktlitteraturen viser at sannsynligheten for ufred øker betydelig i situasjoner der økonomisk ulikhet følger skillene mellom identitetsgrupper (Bahgat m.fl. 2017). Denne typen ulikhet – såkalt 'horizontal ulikhet' – er i kontinuerlig tilbakegang. Samtidig ser vi at persepsjonen av ulikhet i seg selv kan være viktig, uavhengig av de objektive tall. Videre reflekterer deler av den politiske misnøyen som kommer til uttrykk i vestlige land antagelig en lavere velstandsutvikling enn forventet, relativt til andre grupper i samfunnet, snarere enn en faktisk reduksjon i egen levestandard over tid. Dette er mekanismer vi trenger mer kunnskap om. Dersom politisk misnøye reflekterer persepsjonen av ulikhet, eventuelt omfordelinger der enkeltgrupper relativt sett kommer dårligere ut enn forventet, snarere enn objektivt sett økende ulikhet, så har dette betydelige implikasjoner for politikk.

4.2.3 Energi

På energifeltet er Norge en viktig aktør, som storeksportør av olje og gass, en kritisk viktig råvare som alle trenger, men som kontrolleres av et lite antall stater. Olje og gass har vært viktige drivere i geopolitikken generelt og stormaktspolitikken spesielt. Dersom olje og gass blir en mindre viktig innsatsfaktor vil dette ha store konsekvenser geopolitisk. Et grønt skifte vil kunne skape nye avhengigheter og internasjonale spenninger.

Norges rolle som energinasjon har gitt omfattende inntekter, og styrket internasjonal innflytelse. Olje- og gassutvinningen har ført til utvikling av spesialkompetanse som det er stor interesse for. Dette er åpenbart når det gjelder teknologi, særlig for utvinning av olje og gass på store havdyp. Men det gjelder også selve oljepolitikken. Her viser den norske tilnærmingen med sterk statlig styring, skattlegging, omfordeling nasjonalt, og oppbyggingen av et investeringsfond, at det er mulig å unngå den såkalte ressursfella. Den norske erfaringen, der olje og gass først ble oppdaget etter at man hadde sterke statlige institusjoner er spesiell, og et viktig spørsmål er hvilke elementer som kan ha overføringsverdi, og hvordan, til land som nødvendigvis har en annen utgangsposisjon. Men olje og gass er prissensitive råvarer, og avhengigheten av dem utgjør også en sårbarhet.

Globalt er energifeltet i sterk endring. Mange land har store energiutfordringer – som begrenser muligheten til økonomisk utvikling og nedbygging av fattigdom og ulikhet. Andre har utfordringer knyttet til å forvalte de store verdiene som olje og gass representerer, risikoen for å gå i en ressursfelle der lett omsettelige ressurser som muliggjør berikelse for de få, vanskeliggjør demokratisk utvikling, og gjør det mulig for de som kontrollerer statsmakten å kjøpe seg folkelig støtte samtidig som de holder seg med et sterkt sikkerhetsapparat. Forståelsen av disse sammenhengene er viktig for Norge, både for selv å forstå hvordan en posisjonerer seg i et komplisert internasjonalt landskap, og for å kunne bidra konstruktivt til multilaterale prosesser som adresserer den energiknipa mange land befinner seg i.

Parallelt kommer en rekke problemstillinger knyttet til det såkalte 'grønne skiftet'. Utgangspunktet er at det skjer mye forskning og innovasjon på teknologifeltet, som gjelder kilder, overføring, lagring og mer energieffektive løsninger. Men vi har mindre kunnskap om hvordan man kommer fra teknologisk innovasjon til endring i energikonsumentenenes forbruksmønster, og ikke minst, hvilke politiske tiltak som på en effektiv måte kan fremskynde atferdsendring i stor skala. I denne sammenheng kastes søkelyset også på aktører som tjener godt på olje og gass, inkludert Norge, og hvordan disse vil agere i endringsprosesser som allerede er underveis.

4.2.4 Klima

Klimaendringene er i sin natur globale og kan kun håndteres gjennom internasjonalt samarbeid, noe som igjen fordrer kunnskap om betingelsene for effektivt samarbeid mellom statene. Hvorfor lykkes man ikke med å etablere et velfungerende globalt klimaregime? Her er det behov for forståelse av prosesser på det nasjonale, det regionale, og det globale nivået, så vel som på dynamikken *mellom* de ulike nivåene. EU er for eksempel både et eget politisk system innrettet mot å håndtere problemet regionalt i Europa og en aktør i de globale klimaforhandlingene. Dessuten er internasjonal klimapolitikk tett koblet til andre politikkområder, for eksempel internasjonal energi-, transport- og handelspolitikk. Endringer i utslipp av klimagasser er ikke nødvendigvis et resultat av klimapolitikken som sådan, men kan også skyldes utviklingen på andre politikkområder samt endringer i marked, teknologi og demografi. Et sentralt spørsmål er hvordan byrdene i klimapolitikken kan fordeles mellom nord og sør for best å sikre robuste og legitime løsninger?

4.2.5 Mulige problemstillinger relatert til økonomi, ressurser og klima:

- *Hva er de sentrale dilemmaene mellom økonomiske målsettinger og andre oppgaver, hva er de mulige tilnærmingene til å håndtere disse, og i hvilken grad har Norge særegne utfordringer?*
- *Hvilke tiltak har land til rådighet for å demme opp for de negative konsekvensene av økonomisk globalisering, hvordan samspiller disse, og hvordan kan de eventuelt bli mer effektive gjennom internasjonalt forpliktende samarbeid?*
- *Hvordan virker det å være innehaver av Statens pensjonsfond utland inn på Norges utenrikspolitiske prioriteringer, og hvordan virker det inn på andres oppfatning av Norge?*
- *Hvilke faktorer er avgjørende for økonomisk ulikhet mellom stater, hvilke utviklingsforløp er mulige, og hva er forholdet mellom dette og statenes oppslutning om en global åpen økonomi?*
- *Hva er forholdet mellom ulikhet – objektiv, relativ eller som persepsjon – og støtte til det eksisterende politiske system?*
- *Hvordan kan den norske erfaringen med utnyttelse og forvaltning av olje og gass gjøres anvendelige for andre land med andre politiske og institusjonelle rammer?*
- *Hva betyr den internasjonale skjevheten i tilgang til energi, og hvordan virker det pågående 'grønne skiftet' inn på dette?*
- *Hva er effekten av forskjellige politiske tiltak på dreining til å bruke nye energiformer?*

- *Hva er de sentrale blokkeringene i arbeidet for et fungerende globalt klimaregime, og hvordan kan man fremme politiske prosesser som sikrer løsninger som er både effektive og legitime?*

4.3 Sikkerhet

Sikkerhetspolitikk er rettet inn mot å sikre nasjonalstatens overlevelse og å trygge dens borgere. Den omtales gjerne som utenrikspolitikkenes 'primat'. Sikkerhetspolitiske hensyn kan i siste instans trumfe alle andre hensyn (Græger, 2016). For Norge, etter andre verdenskrig har dette betydd at forholdet til USA prioriteres svært høyt fordi USA, gjennom NATO, er Norges ultimate sikkerhets garantist (Allers, Masala og Tamnes, 2014).

For Norge er maritime spørsmål, og situasjonen i Nordområdene og Arktis spesielt viktig. Under den kalde krigen var konfliktmønstret forutsigbart, og forsvarspolitikken dreide seg mye om effektiv avskrekking og troverdige allianser. Stormaktene intervenerte i kriger langt unna eget territorium, men møttes i liten grad ansikt til ansikt, og militær deltagelse fra allierte som Norge var ikke forventet. Et kvart århundre etter den kalde krigens slutt er avskrekking og konvensjonell krigføringsskapasitet igjen øverst på agendaen, men i nye former, gitt ny våpenteknologi og nye samfunnsmessige sårbarheter.

NATO har engasjert seg i såkalte 'out-of-area' operasjoner og medlemsstatenes deltagelse i internasjonale operasjoner er blitt langt viktigere. Særlig etter 2001 ble de militære intervensjonene den sentrale plattformen for å kultivere samarbeidet til nære allierte. Det ble et mangfold i typen internasjonale operasjoner, som strakte seg fra FN-ledet fredsbevaring til fredsoppretting. For Norges del var det deltagelse i USA- eller NATO-ledete intervensjoner som fikk forrang. De geopolitiske endringene har også virket inn på nedrustningsfeltet, der handlingsrommet for å drive frem gjensidig forpliktende avtaler er snevrere enn for bare få år siden, og fokuset dreier seg fra nedrustning til ikke-spredning og kontroll.

4.3.1 Forsvaret av nasjonalstaten

Skiftene i den geopolitiske situasjonen har store konsekvenser for Norge (Ekspertgruppen for forsvaret av Norge, 2016). Sikkerhetsgarantien gjennom NATO fremstår ikke som like urokkelig. Russland, som Norge deler grense med både til lands og til havs, opptre mer offensivt, og opptre delvis i strid med folkeretten (Heier og Kjølberg, 2015). Andre makter, spesielt Kina, styrker seg militært og økonomisk, og setter den skjøre balansen i Øst-Asia på prøve. Etter en lang periode uten større konflikter mellom stater, så er situasjonen flere steder spent – i Sør-Kina-havet, på Koreahalvøya, i forholdet mellom India og Pakistan – er det blitt slik at konflikter mellom stater ikke lar seg utelukke. Dette skjer parallelt med at borgerkriger preget av regionale makters tunge involvering, først og fremst i Midtøsten, tiltar i styrke og omfang. Krav om at stormaktene må engasjere seg øker. Trusselbildet blir mer mangslungent. Alt henger sammen med alt, og grensene for hva som bør kategoriseres som forsvar av nasjonalstaten blir mindre tydelige.

Det foregår et teknologiskifte og mange land legger store investeringer i nytt materiell og nye våpensystemer. Cyberangrep understreker samfunnets sårbarhet. Begrepet 'hybrid krigføring' retter oppmerksomheten mot en situasjon der grensen mellom krig og fred blir mindre tydelig. Norge har basert sitt territorialforsvar på medlemskap i en stabil forsvarsallianse, som er i stand til å drive effektiv

avskrekking, og som ville komme raskt og effektiv til unnsetning om landet utsettes for angrep. Den overordnede sikkerhetspolitiske innretningen avhenger av en forståelse av komplekse globale endringsprosesser, nettopp fordi en sikkerhetskrise i et fjernt hjørne av verden raskt kan endre prioriteringene for både allierte land og andre, kanskje til og med kreve at Norge tar stilling til eget engasjement.

Militærstrategisk ser vi en betydelig dreining, der forsvar av nasjonalstaten og dens institusjoner mot territorielle trusler igjen blir det primære. Tradisjonelle teorier om maktbalanse og avskrekking får nytt liv, etter en lang periode der internasjonale operasjoner langt hjemmefra var det sentrale oppdraget. Men tradisjonelle teorier treffer ikke nødvendigvis den aktuelle virkeligheten, som er svært forskjellig både geopolitisk og militært. Det globale bipolare systemet fra den kalde krigens dager er, etter en periode med USA som suveren hegemon, på vei over mot noe annet, der det ikke er så lett å si hvilken dimensjon eller hvilket analysenivå som er det primære. Et spontant utbrudd fra lederen av en liten opprørsgruppe i Syria kan gi globale ringvirkninger.

Det militære virkemiddelapparatet har også endret karakter. Det gjelder militære styrker og deres våpenutrustning, der teknologiutviklingen med langtrekkende presisjonsvåpen, ubemannede plattformer, og autonome våpensystemer ser ut til å gi luft- og landbasert maktutøvelse en økende rolle, ikke minst for kontrollen over sjøområder. Men krigen flyttes samtidig til nye domener, der spesielt moderne samfunns sårbarhet på informasjons- og IT-områdene utnyttes innen det som har blitt kjent som 'hybrid krig'. Endringene rent militært, som spiller rett inn i sikkerhetspolitiske avveininger, skjer i spiss og bredde samtidig: ny våpenteknologi omdefinierer slagmarken samtidig som stadig større deler av samfunnet blir mål i en mulig konfliktsituasjon.

Dette bringer oppmerksomheten over mot mulige trusler mot nasjonalstaten som primært er interne, og som i betydelig grad visker ut skillet mellom (eksternt rettet) forsvar og (internt rettet) samfunnssikkerhet. Den viktigste sikkerhetspolitiske ressursen er samfunnets sosiale kapital – felles verdiorienteringer, forpliktelse på å følge vedtatte spilleregler, tillit til politiske institusjoner og ledere, og evne og vilje til samarbeid. Kort sagt: uten en betydelig konsensus om hva det er vi skal beskytte, så gir forsvaret av nasjonalstaten lite mening.

Et sentralt område, IT-sikkerhet, kan tjene som eksempel. Store og åpne systemer gir bedre informasjonsflyt, større effektivitet og bedre tjenester, men bidrar samtidig til økt sårbarhet. Statlig innsyn gir også et ansvar for å sikre at informasjon ikke kommer på avveie, og kommer i konflikt med personvern hensyn. Faren for misbruk, eller unntaksvise feilgrep, er åpenbar, med potensielt store konsekvenser for borgernes tillit.

Grensen mellom utenriks- og innenriks- blir mindre tydelig, blant annet på grunn av en åpen økonomi, nye kommunikasjonskanaler og utsetting av nasjonale oppgaver til internasjonale kontraktører. Truslene mot den sosiale kapitalen synes ikke akutte i Norge. I mange europeiske land er tilstanden en annen – og i minst like stor grad som sinnet fra gatene i Kairo har ringvirkninger i Norge, så vil svekket tillit til institusjoner i land nærmere oss ha det.

4.3.2 Internasjonale operasjoner

Tradisjonelt har norsk deltagelse i internasjonale operasjoner handlet om FN-ledet fredsbevaring. Norge fortsetter å støtte denne typen operasjoner, også med personell. Dette har imidlertid utgjort en relativt liten andel av de soldatene som har tjenestegjort internasjonalt etter 2001 (Heier m.fl., 2014). Internasjonal fredsbevaring er utsatt for mange former for kritikk. Det kan bidra til å fryse fast konflikter, og det kan legitimere overgrep gjennom å avstå fra å bruke makt annet enn i selvforsvar. Det kan også bidra til en kunstig økonomi, i noen tilfelle til omfattende sexhandel. Studier viser imidlertid at fredsbevaring kan være en svært god investering. Og bruken har økt – fra rundt 10,000 soldater globalt på det laveste sent på 1990-tallet, til rundt 100,000 i 2015 og 2016.

Tradisjonelle bidragsytere i Vesten bidrar relativt sett mindre, mens det har vært en stor økning i bidrag fra andre deler av verden, spesielt sør-Asia, Øst-Asia og Afrika. Dette henger i noen grad sammen med at flere og flere fredsoperasjoner er regionale av natur, de bygger på initiativer tatt av regionale samarbeidsorganisasjoner, som over tid får et FN-mandat, som bidrar til legitimiteten og til ressurstilgangen. Den regionale vendingen i fredsbevaring har vært både ønsket og villet. Den oppfattes i det store og hele som positiv, selv om det også kan innebære problemer at aktører som leder an i en gitt operasjon er fra samme nabolag og har klare egeninteresser.

Internasjonal fredsbevaring er i endring mot et bredere spekter av maktbruk (inkludert 'fredoppbyggende operasjoner'), ny teknologi, og etterretning. Vi ser også fornyet interesse for FNs fredsoperasjoner fra større land, som Kina og USA. Fredsbevaring vil med all sannsynlighet forbli et sentralt verktøy i internasjonal konflikthåndtering, Norge vil fortsatt støtte det både økonomisk og med personell, og er godt posisjonert til å bidra til en mer kunnskapsbasert fredsbevaringspraksis.

Norges militære deltagelse har i stadig større grad gått til andre typer militære operasjoner, enten begrunnet med selvforsvar (som i Afghanistan) eller humanitært behov for å beskytte sivilbefolkningen (som i Kosovo eller Libya). Spesielt de siste reiser en rekke dilemma. Grunnleggende er spørsmålet om legitimitet. Mange av de humanitære intervensjonene har ikke hatt mandat fra FNs sikkerhetsråd. Den humanitære begrunnelsen reiser i seg selv et dilemma, fordi det ofte er snakk om operasjoner hvor sivile liv og infrastruktur rammes. Erfaringene fra Afghanistan og Irak viser at utfordringene for regimeendrende intervensjoner er massive. Det er allment akseptert at militære virkemidler bare kan ha effekt når de inngår som del av en realitetsorientert politisk strategi, men det er det krevende å utarbeide, ikke minst for en multilateral koalisjon av aktører som opererer langt hjemmefra. Likevel er det god grunn til å anta at vi vil få se forskjellige typer intervensjoner også fremover, og at Norge vil forplikte seg til å bidra.

Deltagelsen i internasjonale operasjoner, spesielt fra høykompetente forsvarsstyrker, tar i økende grad form av kapasitetsbygging (gjerne kombinert med forsyninger av våpen og annet utstyr, samt etterretningsinformasjon). Det er en rekke grunner til dette, inkludert mindre risiko for eget personell, forsterket langsiktig effekt, og at lokale styrker bør ha større legitimitet hos lokalbefolkningen. I Afghanistan dreide den norske militære innsatsen seg etter hvert mer og mer om forskjellige opplæringsfunksjoner (som oftest integrert, dvs. at mentorer også deltar i militære operasjoner). Norges bidrag til krigen mot IS består også av treningslag som har jobbet med lokale grupper på sentre i Irak og Jordan. Generelt er det lite systematisk kunnskap om effekten av støtte til lokale sikkerhetsstyrker. I en norsk sammenheng er dette definert som en komponent i innsatsen i sårbare stater.

4.3.3 Nedrustning og ikke-spredning

For Norge har nedrustning vært et viktig tema, selv om det også reiser dilemma knyttet til allianseforhold og sikkerhetsgarantien fra USA (Sjursen 2015). Det har vært flere innovative tiltak i det aller seneste, inkludert uttransporteringen av kjemiske våpen fra Syria og utskiftingen av anriket uran med naturlig uran i Iran, begge tilfeller der Norge spilte en hovedrolle i implementeringen.

Likeledes, med trangt handlingsrom for storskala nedrustning, så blir det desto viktigere å forfølge initiativer som på andre måter kan redusere risikoen for at våpnene kommer til anvendelse, gjennom effektive kontrollmekanismer, kommunikasjonskanaler og relasjonsbygging. Forsøk på å begrense militære styrker og bruk av våpen møter imidlertid nye hindringer i tider der vi ser stigende spenninger generelt, og i forholdet mellom stormaktene spesielt. Det gjelder både konvensjonelle kapasiteter og masseødeleggelsesvåpen. Ikke-spredningsarbeidet, der en av flere målsettinger er å forhindre at ikke-statlige aktører får kontroll over masseødeleggelsesvåpen, er ikke rammet i samme grad.

Masseødeleggelsesvåpen utgjør en egen kategori, først og fremst fordi anvendelsen av dem vil komme i konflikt med etablerte normative oppfatninger om hva som er legitim krigføring. Når det gjelder biologiske og kjemiske våpen så er disse i realiteten omgitt av et tabu som er nedfelt i forpliktende traktater. Utover dette har man også fått internasjonale avtaler som legger ned forbud mot bruk av anti-personell landminer (1997) og mot bruk av klasevåpen (2008). I begge tilfellene er avtalene fremforhandlet ut fra humanitære argumenter om konsekvensene av våpnene, som mange vil mene strider mot grunnleggende prinsipper i folkeretten. Et senere initiativ for forbud mot atomvåpen, med utgangspunkt i deres uakseptable humanitære konsekvenser, har fått økende tilslutning, og et forslag om å forby atomvåpen fikk i juli 2017 tilslutning fra 122 land i FNs generalforsamling (kjente atomvåpenbesittende land og NATO-medlemmer støttet ikke opp om forslaget). Veien til forpliktende atomvåpennedrusting synes derfor lang, til tross for at det er gode argumenter og betydelig mobilisering, for.

4.3.4 Mulige problemstillinger relatert til sikkerhet

- *Hvordan virker globale endringer i makt, allianser og konfliktmønstre rent sikkerhetspolitisk, og hva slags implikasjoner har dette for Norges evne til å håndtere trusler mot egen sikkerhet?*
- *Hvilke utviklingstrekk ser vi rent militærstrategisk, knyttet til ny våpenteknologi så vel som mulige angrep på samfunnets infrastruktur (spesielt cyber), og hva slags sikkerhetspolitiske implikasjoner har dette?*
- *Hva er grunnlaget for et lands sosiale kapital, og hvordan sikrer man at denne utvikler seg i pakt med en verden i endring, slik at den vedblir en styrke for nasjonalstatens sikkerhet?*
- *Hvilke trender ser vi når det gjelder de situasjoner fredsbevarende operasjoner tenkes å håndtere, og i hvilken grad er organisering, ressurstilgang og politisk støtte adekvat?*

- *Hvordan kan man sikre at fremtidige intervensjoner har nødvendig legitimitet, både internasjonalt og lokalt, og under hvilke omstendigheter er intervensjoner utenfra formålstjenlige?*
- *Hva er effektene, langsiktig og kortsiktig, av internasjonale støtte- og opplærings-programmer for lokale væpnede styrker?*
- *Hvordan kan man mest effektivt redusere risikoen for storskala våpenbruk generelt – og bruk av masseødeleggelsesvåpen spesielt – i et klima med tiltagende geopolitiske spenninger?*
- *Hvilke former for ikke-sprednings og risikoreduksjon knyttet til masseødeleggelsesvåpen vil best kunne legge grunnlaget for fremtidige nedrustningsinitiativ?*

5.0 Geografiske fokus

Det er en tett sammenheng mellom de tematiske fokus, diskutert i forrige kapittel, og geografi. På et overordnet nivå har vi sett at den faglige debatten har gått gjennom en lang periode der mange betraktet geografisk avstand som mer eller mindre irrelevant. I andre tiår av tusentallet er geopolitiske analyser – med vekt på geografisk beliggenhet, størrelse, ressurser og kommunikasjon – igjen blitt mer dominerende. Dette er delvis et resultat av globale maktpolitiske endringer og nye spenninger stormakter i mellom. Det markerer i manges øyne slutten på en tilstand med globalt samarbeid og omfattende respekt for universelle normer som preget de to første tiårene etter den kalde krigens slutt.

For norske forskningsprioriteringer er utfordringen å forfølge to tanker på en gang. På den ene siden må man sikre at Norge på helt sentrale områder har solide miljøer, fortrinnsvis med et mangfold av tilnærminger gjennom mer enn ett miljø. På den andre siden så har Norge interesser mange steder i verden, og berøres stadig sterkere av utviklingen langt unna. Derfor er det også viktig at man ikke konsentrerer alle ressursene på å sikre solid kunnskap om de områdene som åpenbart er viktige for Norge i dag, men at man også dyrker kunnskap om andre deler av verden. Dette siste er essensielt for evnen til å fange opp nye utviklingstrekk, og for å ha en solid kunnskapsberedskap i et skiftende landskap.

I klartekst betyr dette at Norge må sikre solide fagmiljø, som driver relevant forskning, på sentrale områder som Norden og Europa, USA, Russland og Nordområdene. Samtidig må man støtte opp om forskning som fokuserer på Midtøsten, Afrika og Asia eller Latin-Amerika. Spesielt viktig her blir det å sikre kompetansen på deler av verden der Norge er tungt engasjert, det være seg økonomisk, politisk eller militært. Kunnskap om Kina (og delvis om Nordøst Asia), om andre fremvoksende makter, om Midtøsten og Nord-Afrika, blir i denne sammenheng særlig viktig. Til syvende og sist er det en tett sammenheng mellom tematiske og geografiske fokus. En kan tenke seg en matrise med geografiske områder på den ene akse, tematiske fokus på den andre – der en bruker sjatteringer fra hvitt via grått for å markere hvilken tematikk som er spesielt viktig for hvilke områder i verden. Land og regioner av eksistensiell viktighet for Norge, som Europa og Russland, ville få mørkere sjatteringer i mange av cellene. Områder som er mer perifere, som Mexico eller Jordan, ville få lysere sjatteringer.

5.1 Nordområdene

Nordområdene har det siste tiåret vært den definerte førsteprioritet i norsk utenrikspolitikk. Sikkerhetspolitiske og økonomiske interesser er åpenbare. Internasjonal arktisk politikk er i bevegelse med mange ulike aktører (Østerud og Hønneland, 2015). Økosystemer og ressursgrunnlaget endres, forvaltningsregimer utfordres, og nye aktører melder sin interesse. Som en arktisk kyststat er det en selvfølge at Norge følger med også når nordområdepolitikken beveger seg utover eget nærområde. Norge har sterke forskningsmiljø som jobber med utenriks- og sikkerhetspolitiske dimensjoner ved dette, spesielt i Oslo-området, men også i Midt-Norge. I den senere tid har Utenriksdepartementet

bidratt til å bygge kapasitet for kunnskapsutvikling i nord, gjerne med et mer naturvitenskaplig eller næringspolitisk fokus.⁹

5.2 Russland

Russland ligger som en historisk konstant i norsk sikkerhetspolitikk generelt og i norsk nordområdepolitikk spesielt. Russlands gjenreisning etter Sovjetunionens fall har gjort at behovet for å forstå dynamikken i og beveggrunnene bak russisk utenrikspolitikk er større enn noensinne. Forskning på Russland har vært viktig i Norge i flere tiår, og man har en rekke gode miljøer både ved universitetene og i instituttsektoren. Dette reflekteres også som et komparativt fortrinn utenrikspolitisk, gjennom et høyt kunnskapsnivå i store deler av forvaltningen.

5.3 Europa

Norges viktigste handels- og alliansepartnere er europeiske. Den norske kunnskapen om Europa og EU har utviklet seg hurtig i senere ti-år takket være institusjonsbaserte forskningsprogram og etableringen av Europastudier på flere av landets universiteter. Samtidig er finansiering av forskning en utfordring, med et i utgangspunktet lavt nivå, kombinert med uforutsigbare fluktuasjoner (dette gjelder også for andre områder, ikke minst Russland). Kunnskapen om politiske prosesser, skillelinjer og dragkamper i enkeltland er også til dels svak. Europas sentrale rolle for Norge, og EU-programmenes betydning for internasjonalt forskningssamarbeid, gjør det viktig å styrke både volum og forutsigbarhet.

5.4 USA

Siden andre verdenskrig har Norges viktigste alliansepartner vært USA. Den USA-ledede NATO-alliansen har vært Norges – og andre europeiske småstaters - viktigste sikkerhetspolitiske ankerfeste. Mens kunnskapen om Russland og Europa har vært systematisk utviklet, men konsentrert i spesielle forskningsmiljøer, har kunnskapen om USA vært tilfeldig, anekdotisk, ideologisk og fragmentert. God kunnskap har i regelen vært personavhengig snarere enn institusjonsbasert. I senere år har imidlertid dette endret seg. USA-kunnskap er blitt både mer systematisk og solid. Men den har sine sterkeste institusjoner i humanistiske fag som språk og historie (og dermed i første rekke på universitetene), og i mindre grad i samfunnsvitenskapene.

5.5 Ikke-vestlige land og regioner

Norsk politikk, og norsk økonomi, påvirkes i økende grad av utviklingen i ikke-vestlige regioner. Et viktig aspekt her knytter an til fremveksten av nye globale og regionale stormakter, med Kina og India i spissen. I en norsk sammenheng er dette knyttet til BRIKS-gruppen (Brasil, Russland, India, Kina og Sør-Afrika), en konstellasjon som går tilbake til 2001 (selv om Sør-Afrika først ble medlem i 2011). Disse fem landene inngår også blant de åtte Panorama-landene som får prioritet i norsk forskningspolitikk (sammen med Japan, Canada og USA). Men, det globale landskapet endrer seg raskt, og det er på ingen måter åpenbart at land som Brasil og Sør-Afrika fremover vil ha større betydning i internasjonal politikk, eller for Norge, enn andre land i sterk vekst (økonomisk, befolkningsmessig, politisk), slik som Nigeria

---

⁹ Heri inngår Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet, Nord Universitet, Norsk Polarinstitutt samt FRAM – Nordområdesenter for klima- og miljøforskning.

eller Tyrkia. Spesielt viktig er det å styrke forskningen på Kina, som utvilsomt vil være en toneangivende global aktør fremover.

Like fullt er det viktig at norsk forskning også har som ambisjon å forstå verden utover sentrale stormakter og land som er nær oss (politisk og geografisk). Kunnskapen om språk, kultur, politiske strukturer og økonomisk organisering andre steder i verden har stor verdi, ikke bare i forfølgelsen av norske interesser, men også i forståelsen av oss selv og vår rolle i verden i et komparativt perspektiv. Evnen til å fange opp nye trender, kunnskapsberedskapen i møtet med det uventede, den generelle forståelsen av mangfold i utviklingsforløp og politiske prioriteringer, avhenger av en bredere orientering.

5.6 Globale trender og komparative studier

I forståelsen av globale endringsprosesser så er det viktig at man har en betydelig forskningsinnsats som ikke er områdespesifikk, men som nettopp tar sikte på å forstå brede utviklingstrekk og allmenne sammenhenger. Bruken av sofistikerte kvantitative metoder gir mye. Norge har sterke miljøer for kvantitativ forskning, og stordata-revolusjonen kombinert med nye data-verktøy (ikke minst georeferert analyse – 'spatial statistics') åpner opp nye muligheter. Like viktig er det å sikre ivaretagelsen av den komparative forskningen. En systematisk sammenlignende analyse av Brasil og India, både når det gjelder deres regionale og globale politiske ambisjoner, vil gjerne gi innsikter som en ikke ville få gjennom separate analyser av de to. I forvaltningen er ansvarsområder og budsjettlinjer ofte geografisk definert, og det er derfor av stor viktighet å sikre programutlysninger som muliggjør analyser som ikke er geografispesifikke.

6.0 anbefalinger

Den globale politiske utviklingen kaller på solid, nyskapende og brukerorientert forskning. Agendaen er omfattende, og kaller på innsikter fra et bredt spekter av disipliner. Norge har et eksepsjonelt godt utgangspunkt, med lange tradisjoner og sterke miljøer innen forskning og høyere utdanning. Forskningsrådets rolle er å fremme forskningskvalitet og relevans, både ved å drive nasjonale konkurransearenaer og gjennom ulike strukturtiltak. Nedenfor formuleres en håndfull sentrale anbefalinger for hvordan man bør sikre ressursene, organisere programmene, og innrette samarbeidet mellom forskere og brukere.

Den videre satsningen på forskningen innen utenriks- og sikkerhetspolitikk avhenger av oppslutning og ressurstilførsel fra de som skal anvende forskningen. For dem er det kritisk viktig at forskningen ikke bare er av høy kvalitet, men også at den både er relevant og tidsaktuell. Dette hviler ikke bare på hvilke spørsmål som stilles, men også på forskningens organisering og kommunikasjon. For det gitte saksområdet ligger sektoransvaret primært hos Utenriksdepartementet. Samtidig er det betydelige grenseflater mot Forsvarsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet, og, om enn i mindre grad, mot departement som Olje- og energidepartementet, Nærings- og fiskeridepartementet, Helse og omsorgsdepartementet, samt Klima- og miljødepartementet.

#1: Etablere en satsing på forskning på internasjonale forhold, utenrikspolitikk og norske interesser

Forskningsrådet bør etablere en ny ambisiøs satsing med sikte på å fremme høykvalitets forskning med stor relevans for norsk utenrikspolitikk. Satsingen bør tilføres betydelige midler på lang sikt. Utgangspunktet bør være en bred agenda, både tematisk og geografisk, og engasjere et vidt spekter av faglige tilnærminger. De spesifikke prioriteringene bør i stor grad reflektere den politiske utviklingen og brukernes behov, og legges gjennom en strukturert dialog mellom Forskningsrådet og finansierende departementer.

#2: Strukturen på satsingen bør muliggjøre kombinasjon av midler med ulike budsjettformål

Med en stadig tettere sammenknyttet verden så er behovet for forskning som anlegger overordnede perspektiv og ser nye sammenhenger sterkere enn noensinne. Forskningsrådet har gjennom senere omlegginger av sine rutiner lyktes med å drive programmer der midlene kommer fra forskjellige kilder, hver med sin form for øremerking, en erfaring som en bør dra på også på det internasjonale feltet. Spesielt er det viktig at en ny satsing kan kombinere finansiering øremerket til utviklingsformål og andre budsjettmidler.

#3: Rask oppstart på prioriterte områder

En ny satsing vil ha karakter av å være en paraply for et stort felt, og samtidig som en mobiliserer ressurser for den brede og langsiktige innsatsen, så er det både mulig og ønskelig at man raskt iverksetter utlysninger på prioriterte områder. Eksempler på slike er initiativ på

Europa så vel som på Nordområdene og Russland, der dette kunne være en videreføring av nylig avsluttede programmer innen en ny ramme.

#4: Utvikle nye prosjektformat med integrert brukerdiallog

En prioritet på det utenriks- og sikkerhetspolitiske området er å sikre at forskningen – og måten den formidles på – får en slik innretning at den blir mest mulig anvendelig for brukerne. Her er det behov for nye prosjektformater. En modell vil være at forskningsprosjekter på gitte tematiske områder får en økt tidshorisont (f.eks. 5 år), en større økonomisk ramme (f.eks. 5 millioner årlig), og at en viss del av budsjettet (f.eks. 20%) øremerkes forskning og andre tiltak knyttet til prosjektets overordnede tematikk som avtales i en strukturert dialog direkte mellom forskerne og brukerne. Prosjekter som skal nå frem i konkurransen må, i tillegg til de vanlige kriteriene, demonstrere brede nettverk og solid kompetansetilfang, samt evne til å formidle forskningen effektivt for varierte grupper brukere.

#5: Dyrke vitenskapelig kvalitet

De sterke miljøene i Norge utgjør en unik ressurs som en må bygge videre på. Samtidig er det en erkjennelse av at det på enkelte områder – også slike som er av stor betydning for Norge – så er forskningen svak og fragmentert. Forskningen på slike områder kan delvis sikres gjennom at eksisterende sterke miljøer skifter fokus, delvis ved samarbeid mellom nye initiativer og sterke eksisterende miljø (i Norge eller internasjonalt), delvis ved å kultivere nye initiativer der både ambisjonsnivået og evnen til å oppnå resultater er overbevisende.

#6: Sikre tilfanget av nye forskertalenter

Forskningen på internasjonale forhold er av stor strategisk betydning, samtidig som det å bygge gode forskergrupper som driver frem forskning av ypperste kvalitet i tett dialog med brukerne krever unike talenter. I Norge er feltet faglig sterkt, og det gjør det også attraktivt. En langsiktig satsning, med programformater som gir rom for å forfølge en agenda over tid, i dialog med brukerne, vil gjøre en forskerkarriere på feltet ytterligere attraktivt. I de konkrete programmene, så er det sentralt at både budsjettstørrelse og krav til rekrutteringsstillinger balanseres mot behovet for å sikre at gode etablerte forsker på felter får vilkår som gjør at de bygger videre på den ekspertise de har jobbet frem, og sikrer forskergrupper med en sunn demografisk sammensetning.

#7: Samarbeide internasjonalt

Forskningsmiljøene på feltet er, ikke overraskende gitt tematikken de jobber med, solid internasjonalt eksponert. Dette er viktig på alle forskningsfelt, men her er det spesielt viktig – fordi evnen til å se nye utviklingstrekk i stor grad kommer gjennom internasjonal eksponering, og fordi forskningen på feltet i særlig grad har vitensdiplomati som en av sine oppgaver. Konkret, i de aktuelle utlysninger i forskningsprogrammene, er det viktig at ønsket om internasjonalisering operasjonaliseres på en slik måte at det ikke svekker muligheten til å drive samlokaliserte forskergrupper av en viss størrelse over tid.

#8: Samarbeide nasjonalt

Nasjonalt er det viktig å sikre god ressursutnyttelse, og unngå fragmenterte miljøer og unødig duplisering. På områder av stor strategisk viktighet så er det hensiktsmessig at det finnes flere miljøer som dyrker alternative innfallsvinkler, på mer perifere områder så ett lite koordinert miljø ofte å foretrekke fremover flere enkeltindivider uten noen for felles agenda. Norge har ikke bare gode miljøer, men også stort potensiale gjennom en solid instituttsektor og store institutter ved mange av universitetene og høyskolene. I grenseflaten mellom institusjoner er den mulige merverdien ved samarbeid stor, og tiltak som fremmer dette kan ha stor effekt på forskning, formidling, så vel som utdanning.

#9: Inkludere feltet i Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning

Det er bred enighet om at internasjonale forhold er i rask endring, og at dette reiser en rekke utfordringer for Norge. Norge sterke forskningsmiljøer på området, men en periode med redusert tilgang på ressurser er i ferd med å gi effekter. En langsiktig forskningsinnsats på området, som utnytter det store potensialet som ligger i de svært gode norske forskningsmiljøene forutsetter både økt ressurstilgang og langsiktighet. Høsten 2017 er det modent for revidering av Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2015–2024 (Meld. St. 7 (2014–2015)).

En fornyet satsning bør forankres i langtidsplan for forskning, slik at man kan arbeide for god interdepartementalt samarbeid også på forsyningssiden innen disse store samfunnsutfordringene.

Bibliografi

- Allers, Robin M., Carlo Masala og Rolf Tamnes (red.) (2014): *Common or divided security? German and Norwegian perspectives on Euro-Atlantic security*. Frankfurt: Peter Lang.
- Bahgat, Karim; Kendra Dupuy; Scott Gates; Håvard Mogleiv Nygård; Siri Aas Rustad; Håvard Strand; Henrik Urdal; Gudrun Østby; Gray Barrett; & Solveig Hillesund (2017) "Inequality and Armed Conflict: Evidence and Data". Background report. Oslo: PRIO
- Biermann, Frank, and Siebenhüner Bernd, red. (2009). *Managers of Global Change: The Influence of International Environmental Bureaucracies*. Cambridge: MIT Press.
- Biddle, Stephen, Julia MacDonald and Ryan Baker (2017). "Small Footprint, Small Payoff: The Military Effectiveness of Security Force Assistance." *Journal of Strategic Studies* (s. 1–54)
- Bjerkan, Gøril (2016): "Oljefondet og utenrikspolitikken: Rettslig grunnlag, demokratisk forankring og politiske grenseflater ". *Internasjonal Politikk*, 47(1). Tilgjengelig på <http://tidsskriftet-ip.no/index.php/intpol/article/view/312>.
- Carvalho, Benjamin de (2013): "Engasjement som norsk nasjonal interesse". *Internasjonal Politikk*, 71(03). Tilgjengelig på http://www.idunn.no/ts/ip/2013/03/engasjement_som_norsk_nasjonal_interesse [Lest 16. mars 2016].
- Centre for International Cooperation (2017). *Global Review Peace Operations: Annual Compilation 2016*. New York: Centre for International Cooperation, New York University.
- Dupuy, Kendra, Scott Gates, Håvard Mogleiv Nygård, Ida Rudolfsen, Siri Aas Rustad, Håvard Strand og Henrik Urdal (2017). «Trends in Armed Conflict, 1946–2016”, *Conflict Trends*, 2. Oslo: PRIO.
- Egeberg, M. and J. Trondal (2009) 'Political Leadership and Bureaucratic Autonomy. Effects of Agencification', *Governance* 22(4) (s. 673-688).
- Ekspertgruppen for forsvaret av Norge (2016). «Et felles løft». Oslo: Forsvarsdepartementet.
- Fonn, Birgitte Kjos og Sending, Ole Jacob (2006): «Forskningen og utenrikspolitikken». I Birgitte Kjos Fonn, Iver B. Neumann og Ole Jacob Sending (red.), *Norsk utenrikspolitisk praksis,: Aktører og prosesser* (s. 165–189). Oslo: Cappelen Damm.
- Fonn, Birgitte Kjos, Neumann, Iver B. og Ole Jacob Sending, red. (2006): *Norsk utenrikspolitisk praksis,: Aktører og prosesser*. Oslo: Cappelen Damm.
- Forskningsrådet (2017a). Evaluation of the Norwegian Social Science Research Institutes. Oslo: Forskningsrådet (tilgjengelig, med separate delrapporter [her](#)).
- Forskningsrådet (2017b). Evaluation of the Humanities in Norway. Oslo: Forskningsrådet (med separate delrapporter).
- Fortna, Page (2017). "Why slashing funds for UN peacekeeping is a terrible idea... Even for those who want to put 'America first'", Fox News, 19 August.
- Forsvarsdepartementet (2016). *Langtidsplan for forsvarssektoren Prop. 151 S (2015-2016) Kampkraft og bærekraft*. Oslo: Forsvarsdepartementet.
- Freedom House (2017). "Populists and Autocrats: The Dual Threat to Global Democracy (Freedom in the World 2017)". New York: Freedom House.
- Gleditsch, Nils Petter (2016): *Mot en mer fredelig verden?* Oslo: Pax.

- Gleditsch, Nils Petter, Erik Melander, and Henrik Urdal (201*). "Introduction—Patterns of Armed Conflict since 1945". I Mason, T. David og Sara McLaughlin Mitchell (red.), *What Do We Know About Civil War?* (s. 15—32). Lanham: Rowman & Littlefield.
- Græger, Nina (2016). 'Norsk forsvarspolitik: Territorialforsvar og internasjonal innsats 1990-2015. Oslo: Spartacus.
- Harpviken, Kristian Berg (2016). «Konflikt og Konsistens: Globale brytninger og den norske utenrikspolitikken.» I Ivar Frønes og Lise Kjølørød (red.), *Det norske samfunn* (s. 291-310). Oslo: Gyldendal.
- Hegre, Håvard; Lisa Hultman & Håvard Møkleiv Nygård (2015) "Peacekeeping Works: An Assessment of the Effectiveness of UN Peacekeeping Operations", *Conflict Trends*, 1. Oslo: PRIO.
- Heier, Tormod, Kjølberg, Anders og Rønnfeldt, Carsten F., red. (2014). *Norge i internasjonale operasjoner: Militærmakt mellom idealer og realpolitikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Heier, Tormod og Kjølberg, Anders, red. (2015). *Norge og Russland: Sikkerhetspolitiske utfordringer i nordområdene*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hveem, Helge (2009): "Norske utenlandsinvesteringer og norsk (utenriks)politikk: dårlig forbindelse?". *Internasjonal Politikk*, 67(03). Tilgjengelig på <http://www.idunn.no/ts/ip/2009/03/art01> [Lest 14. februar 2016].
- Keohane, R.O., S. Macedo, and A. Moravcsik (2009) "Democracy-Enhancing Multilateralism", *International Organization*, Vol. 63 (s. 1-31).
- Knill, Christoph og Bauer, Michael W. (2016). "Governance by international public administrations? Tools of bureaucratic influence and effects on global public policies." Spesialnummer, *Journal of European Public Policy*, 23(7).
- Knutsen, Torbjørn L. (2013): "Diskusjonene om norsk utenriks- og sikkerhetpolitikk. Et faghistorisk riss". I Gunnar Fermann (red.), *Utenrikspolitik og norsk krisehåndtering* (s. 141–174). Oslo: Cappelen Damm.
- Knutsen, Torbjørn L, Halvard Leira og Iver Neumann (2016) *Norsk utenrikspolitisk idehistorie*. Oslo: Universitetsforlaget
- Lunde, Leiv, Henrik Thune, Eiler Fleischer, Leo Grünfeld og Ole Jacob Sending (2008): *Norske interesser: Utenrikspolitik for en globalisert verden*. Oslo: Cappelen Damm.
- Melchior, Arne (2015): "Interessekonflikter i norsk handelspolitikk ". I Arne Melchior & Ulf Sverdrup (red.), *Interessekonflikter i norsk handelspolitikk* (s. 15–34). Oslo: Universitetsforlaget.
- Moedas, Carlos (2015). "The EU approach to science diplomacy", speech, European Institute, Washington, 1 June.
- Monty G. Marshall, Monty G. og Gabrielle Elzinga-Marshall (2017). "Global Report 2017: Conflict, Governance and State Fragility". Vienna, VA: *Center for Systemic Peace*, 2017
- Neumann, Iver B. (2015): "Institutionalizing peace and reconciliation diplomacy: third-party reconciliation as systems maintenanc". I Ole Jacob Sending, Vincent Pouliot & Iver B. Neumann (red.), *Diplomacy and the making of world politics* (s. 140–167). Cambridge: Cambridge University Press.
- Oxford Research (2014). Midterm evaluation of the NORRUSS programme. Kristiansand: Oxford Research.
- Oxford Research (2015). Ex Post Evaluation of the PovPeace Programme. Kristiansand: Oxford Research.

- Regjeringen (2017). Nordområdestrategi – mellom geopolitikk og samfunnsutvikling. Oslo: Regjeringen.
- Reh, Christine., Adrienne Héritier, Edoardo Bressanelli and Christel Koop (2013), "The Informal Politics of Legislation: Explaining Secluded Decision Making in the European Union" *Comparative Political Studies* 46:9: 1112-1142.
- Ringdal, Nils Johan (2008). *Georg Valentin von Munthe af Morgenstiernes forunderlige liv og reiser*. Oslo: Aschehoug.
- Schneider, Jesper W. (2016). 'Bibliometric analyses of social science research institutes in Norway', Technopolis
- Sjursen, Helene (2015): "Enighet for enhver pris? - Om legitimitetsgrunnlaget for norsk utenrikspolitikk". *Nytt Norsk Tidsskrift*, 31(03).
- Sverdrup, Ulf (2012): "Verden, Norge og utenrikspolitikken". *Internasjonal Politikk*, 70(3).
- Sverdrup, Ulf (2016). "Oljefondet og utenrikspolitikken". *Internasjonal Politikk*, 74.
- Tryggestad, Torunn L. (2014). "State Feminism Going Global: Norway on the United Nations Peacebuilding Commission." *Cooperation and Conflict* 49(4) (s 464–482).
- United Nations og World Bank (forthcoming 2017), ""Pathways to Peace: Inclusive Approaches to Preventing Violent Conflict", Flagship Study, Washington/New York: World Bank/ United Nations
- Utenriksdepartementet (2015). Meld.St. 37 (2014-2015). Globale sikkerhetsutfordringer i utenrikspolitikken – Terrorisme, organisert kriminalitet, piratvirksomhet og sikkerhetsutfordringer i det digitale rom. Oslo: Utenriksdepartementet.
- Utenriksdepartementet (2017). St.meld. nr. 36 (2016-2017) Veivalg i utenriks- og sikkerhetspolitikk. Oslo, Utenriksdepartementet.
- Utenriksdepartementet (2017). Strategisk rammeverk for norsk innsats i sårbare stater og regioner. Oslo, Utenriksdepartementet.
- Østerud, Øyvind & Hønneland, Geir (2014). Geopolitics and International Governance in the Arctic. *Arctic Review on Law and Politics* 5(2) (s. 156-176).

Norges forskningsråd

Drammensveien 288

Postboks 564

1327 Lysaker

Telefon +47 22 03 70 00

post@forskningsradet.no

www.forskningsradet.no

Design omslag: Design et cetera AS

Oslo, september 2017

ISBN 978-82-12-03635-2 (pdf)

Publikasjonen kan lastes ned fra
www.forskningsradet.no/publikasjoner